

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Υποσχόλια (Tīkā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια (Sutta Piṭaka - Tīkā)

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Υποσχόλια
(4. Aṅguttara Nikāya - Tīkā)

01. Υποσχόλια για το βιβλίο του ενός (01. Ekakanipāta-tīkā)

18. Σχόλια για το άλλο κεφάλαιο για το δαχτυλοχτύπημα
(18. Aparāccharāsaṅghātavaggavaṇṇanā)

PaliVerse

4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Υποσχόλια

01. Υποσχόλια για το βιβλίο του ενός

18. Aparaccharāsaṅghātavaggavaṇṇanā

382. Idampi suttanti ettha pi-saddo heṭṭhā vuttacūlaccharāsaṅghātasuttaṃ sampiṇḍeti. Cūlaccharāsaṅghātasutte appanaṃ appattāya mettāya tāvamahanto vipāko dassito, kimaṅgaṃ pana imissā appanāppattāya mettāyāti dassetuṃ - “appanāppattāya hī”tiādimāha. Vipākakathāyeva natthīti vipāke kathāyeva natthi, ayameva vā pāṭho. Gaṇanānupubbātāti gaṇanānupubbātāya. Paṭhamam uppannantipi paṭhamam, paṭhamam samāpajjatīti idaṃ pana na ekantalakkhaṇam. Ciṇṇavasābhāvo hi aṭṭhasamāpattilābhī ādito paṭṭhāya matthakaṃ pāpentopi samāpajjituṃ sakkoti, matthakato paṭṭhāya ādiṃ pāpentopi, antarantarā okkantopi samāpajjituṃ sakkoti eva. Pubbuppattiyaṭṭhena pana paṭhamam nāma hoti. Vibhaṅgeti jhānavibhaṅge. Vipassanaṃ kayiramānaṃ lakkhaṇūpanijjhānakiccaṃ maggena sijjhati taggatasammohavidhamsanato. Apica vipassanāya lakkhaṇūpanijjhānaṃ maggena uppannena sijjhati itarathā parivattanato, tasmā maggo lakkhaṇūpanijjhānaṃ, na aniccādilakkhaṇānaṃ ārammaṇakaraṇato. Yathā phalaṃ nibbānassa asaṅkhalakkhaṇaṃ ārammaṇakaraṇavasena upanijjhāyati, evaṃ maggopi. Evampissa lakkhaṇūpanijjhānataṃ veditabbaṃ. Vattabbameva natthi arittajjhānatāya. Sesaṃ visesaṃ, arittajjhānā evāti attho.

386-387. Hitapharaṇanti sattesu hitānurūpaṃ jhānassa pharivā pavattanaṃ. Cetopaṭipakkhato vimuccati etāyāti cetovimutti, appanāppattā mettā. Tenāha - “idhā”tiādi. Eseva nayoti iminā karuṇādīnampi appanāppattataṃ atidisati. Vaṭṭam honti kammavaṭṭabhāvato. Vaṭṭapādā hontīti vipākavaṭṭassa kāraṇaṃ honti.

390. Ajjhattaparikkammavasenāti attano kesādīsu parikkammakaraṇavasena. Aṭṭhārasavidheti aṭṭhārasappabhede. Kāyeti rūpakāye. Rūpakāyo hi idha aṅgapaccaṅgānaṃ kesādīnaṃ dhammānaṃ samūhaṭṭhena hatthikāyarathakāyādayo viya kāyoti adhippeto. Samūhavisayatāya cassa kāyasaddassa samudāyūpādanatāya ca asubhākārassa “kāye”ti ekavacanaṃ. Tathā ārammaṇādivibhāgena anekabhedabhinnaṃ cittaṃ cittabhāvasāmaññaṇa ekajjhaṃ gahetvā “citta”ti ekavacanaṃ kataṃ. Kāyānupassīti imassa atthaṃ dassetuṃ - “tameva kāyaṃ paññāya anupassanto”ti āha. Tameva kāyanti ca avadhāraṇena vedanādiānupassanaṃ nivatteti. Tena ca puna kāyaggahaṇassa payojanaṃ sūcitantī daṭṭhabbaṃ. “Kāye”ti hi vatvāpi puna “kāyānupassī”ti dutiyaṃ kāyaggahaṇaṃ asammissato vavatthānaghanavinibbhogādīdassanattaṃ kataṃ. Tena vedanādayopi ettha sitā, ettha paṭibaddhāti kāyavedanādiānupassanappasaṅgepi āpanne na kāye vedanānupassī cittānupassī dhammānupassī vā. Atha kho kāyānupassīyevāti kāyasaṅkhātavattusmiṃ kāyānupassanākārasseva dassanena asammissato vavatthānaṃ dassitaṃ hoti. Tathā na kāye aṅgapaccaṅgavinimuttaekadhammānupassī, nāpi kesalomādivinimuttaitthipurisānupassī. Yopi cettha kesalomādiko bhūtopādāyasamūhasaṅkhāto kāyo, katthapi na

bhūtipādāyavinimuttaekadhammānupassī, atha kho rathasambhārānupassako viya aṅgapaccaṅgasamūhānupassī, nāgarāvayavānupassako viya kesalomādisamūhānupassī, kadalikkhandhapattavaṭṭivinibbhujjako rittamuṭṭhiviniveṭhako viya ca bhūtipādāyasamūhānupassīyevāti nānappakārato samūhavaseneva kāyasaṅkhātassa vatthuno dassanena ghanavinibbhogo dassito hoti. Na hettha yathāvuttasamūhavinimutto kāyo vā itthī vā puriso vā añño vā koci dhammo dissati, yathāvuttadhammasamūhamattheyeva pana tathā tathā sattā micchābhinivesaṃ karonti.

Aṭṭhārasavidhenāti aṭṭhārasavidhā. Satipaṭṭhānabhāvakassāti satipaṭṭhānabhāvaṃ bhāventassa. Tīsu bhavesu kilese ātapetīti ātāpo, vīriyassetam nāmaṃ. Yadihi kilesānaṃ pahānaṃ ātāpananti, tam sammādiṭṭhiādīnampi attheva. Ātapasaddo viya pana ātāpasaddopi vīriyeva niruḷho. Atha vā paṭipakkhappahāne sampayuttadhammānaṃ abbhussahanavasena pavattamānassa vīriyassa sātisaṃ tadātāpananti vīriyameva tathā vuccati, na aññadhammā, tasmā ātāpoti vīriyassa nāmaṃ, so assa atthīti ātāpī. Ayaṅca ikāro pasamsāya atisaṃ vā dīpakoti ātāpiggahaṇena sammappadhānasamaṅgitaṃ dasseti. Tenevāha - “ātāpī...pe... vīriyena vīriyavā”ti. Sampajānoti sampajāññaṅkātānaṃ nānaṃ samannāgato. Tenāha - “aṭṭhārasavidhena...pe... sammā pajānanto”ti. Ayaṃ panettha vacanatto - sammā samantato sāmāñca pajānanto sampajāno, asammissato vavatthāne aññadhammānupassitābhāvena sammā aviparītaṃ sabbākārappajānena samantato uparūparivisesāvahabhāvena pavattiyā sammā pajānantoti attho.

Kāyo ca idha lujjanappalujjanaṭṭhena lokoti adhippetoti āha - “tasmiṃyeva kāyasaṅkhāte loke”ti. Pañcakāmaguṇikataṇhanti rūpādīsu pañcasu kāmaguṇesu pavattamānaṃ taṇhaṃ. Yasmā panettha abhijjhāgahaṇena kāmacchando, domanassaggahaṇena byāpādo saṅghaṃ gacchati, tasmā nīvaraṇapariyāpanabalavadhammadvayadassanena nīvaraṇappahānaṃ vuttaṃ hotīti veditabbaṃ. Visesaṃ cettha abhijjhāvinayaṃ kāyasampattimūlakassa anurodhassa, domanassavinayaṃ kāyavipattimūlakassa virodhassa, abhijjhāvinayaṃ ca kāye abhiratiyā, domanassavinayaṃ kāyabhāvanāya anabhiratiyā, abhijjhāvinayaṃ kāye abhūtānaṃ subhasukhabhāvādīnaṃ pakkhepassa, domanassavinayaṃ kāye bhūtānaṃ asubhasukhabhāvādīnaṃ apanayanassa ca pahānaṃ vuttaṃ. Tena yogāvacarassa yogānubhāvo yogasamatthā ca dīpitā hoti. Yogānubhāvo hi esa, yadidaṃ anurodhavirodhavippamutto aratiratisaṃ abhūtapakkhepabhūtāpanayanavirahito ca hoti. Anurodhavirodhavippamutto cesa aratiratisaṃ abhūtaṃ apakkipanto bhūtaṅca anapanento yogasamattho hotīti. Suddharūpasammasanameva kathitanti kevalaṃ kāyānupassanābhāvato vuttaṃ.

Sukhādhedāsu vedanāsūti sukhadukkhadukkhamasukhasāmisānirāmisabhedāsu vedanāsu. Tattha sukhayātīti sukhā, sampayuttadhamme kāyaṅca laddhassāde karotīti attho. Suṭṭhu vā khādati, khanati vā kāyikaṃ cetasaṅca ābādhanti sukhā, sukaraṃ okāsadānaṃ etissāti vā sukhā. Dukkhatīti dukkhā, sampayuttadhamme kāyaṅca pīleti vibādhanti attho. Duṭṭhu vā khādati, khanati vā kāyikaṃ cetasaṅca sātanti dukkhā, dukkaraṃ okāsadānaṃ etissāti vā dukkhā.

Dukkhasukhappaṭikkhepena adukkhamasukhāti upekkhā vuttā. Vediti ārammaṇasaṃ anubhavatīti vedanā. Veditamānoti anubhavamāno. Sukhaṃ vedanaṃ veditamānoti pajānatīti kāyikaṃ vā cetasaṅca vā sukhaṃ vedanaṃ

vediyamāno “ahaṃ sukhaṃ vedanaṃ vediyāmī”ti pajānātīti attho. Tattha kāmaṃ uttānaseyyakāpi dāraḷa thaṇṇapivanādikaḷe sukhaṃ vedanaṃ vediyamānā “sukhaṃ vedanaṃ vediyāmā”ti pajānanti, na panetaṃ evarūpaṃ pajānanaṃ sandhāya vuttaṃ. Evarūpaṇhi jānanaṃ sattupaladdhiṃ na jahati, attasaṇṇaṃ na ugghāṭeti, kammaṭṭhānaṃ vā satipaṭṭhānabhāvanā vā na hoti. Imassa pana bhikkhuno jānanaṃ sattupaladdhiṃ jahati, attasaṇṇaṃ ugghāṭeti, kammaṭṭhānaṃceva satipaṭṭhānabhāvanā ca hoti. Idaṇhi “ko vediyati, tassa vedanā, kiṃ kāraṇā vedanā”ti evaṃ sampajānantassa vediyanaṃ sandhāya vuttaṃ.

Tattha ko vediyatīti? Na koci satto vā puggalo vā vediyati. Kassa vedanāti? Na kassaci sattassa vā puggalassa vā vedanā. Kiṃ kāraṇā vedanāti? Vatthuārammaṇā ca panassa vedanāti. Tasmā esa evaṃ pajānāti “taṃ taṃ sukhādīnaṃ vatthubhūtaṃ rūpādīṃ ārammaṇaṃ katvā vedanāva vediyati, taṃ pana vedanāpavattiṃ upādāya ‘ahaṃ vediyāmī’ti vohāramattaṃ hoti”ti. Evaṃ “sukhādīnaṃ vatthubhūtaṃ rūpādīṃ ārammaṇaṃ katvā vedanāva vediyati”ti sallakkhento esa “sukhaṃ vedanaṃ vediyāmī”ti pajānātīti veditabbo.

Atha vā sukhaṃ vedanaṃ vediyāmīti pajānātīti sukhavedanākkhaṇe dukkhāya vedanāya abhāvato sukhaṃ vedanaṃ vediyamāno “sukhaṃ vedanaṃyeva vediyāmī”ti pajānāti. Tena yā pubbe bhūtapubbā dukkhā vedanā, tassā idāni abhāvato imissā ca sukhāya vedanāya ito paraṃ paṭhamāṃ abhāvato “vedanā nāma aniccā addhuvā vipariṇāmadhammā”ti itiha tattha sampajāno hoti. Dukkhaṃ vedanaṃ vediyāmīti pajānātītiādīsipi eseṇa nayo.

Sāmisāṃ vā sukhantiādīsū yasmā kilesehi āmasitabbato āmisā nāma pañca kāmaguṇā. Ārammaṇakaraṇavasena saha āmisehīti sāmisā, tasmā sāmisā sukhā nāma pañcakāmaguṇāmisānisitā chasu dvāresu uppannā chagehassitā somanassavedanā. Sāmisā dukkhā nāma chagehassitā domanassavedanā. Sā ca chasu dvāresu “iṭṭhārammaṇaṃ nānubhavissāmi nānubhavāmī”ti vitakkayato uppannā kāmaguṇānisitā domanassavedanā veditabbā. Nirāmisā sukhā nāma chanekkhāmassitā somanassavedanā. Sā ca chasu dvāresu iṭṭhārammaṇe āpāthagate aniccādivasena vipassanaṃ paṭṭhapetvā ussukkāpetuṃ sakkontassa “ussakkitā me vipassanā”ti somanassajātassa uppannā somanassavedanā daṭṭhabbā.

Nirāmisā dukkhā nāma chanekkhāmassitā domanassavedanā. Sā pana chasu dvāresu iṭṭhārammaṇe āpāthagate anuttaravimokkhasaṅkhātāariyaphaladhammesu pihaṃ paṭṭhapetvā tadadhigamāya aniccādivasena vipassanaṃ paṭṭhapetvā ussukkāpetuṃ asakkontassa “imampi pakkhaṃ imampi māsaṃ imampi saṃvaccharaṃ vipassanaṃ ussukkāpetvā ariyabhūmiṃ pāpuṇituṃ nāsakkhi”nti anusocato uppannā domanassavedanā.

Sāmisā adukkhamasukhā nāma chagehassitā upekkhāvedanā. Sā ca chasu dvāresu iṭṭhārammaṇe āpāthagate guḷapiṇḍake nilīnamakkhikā viya rūpādīni anuvattamānā tattheva laggā laggitā hutvā uppannā kāmaguṇānisitā upekkhāvedanā. Nirāmisā adukkhamasukhā nāma chanekkhāmassitā upekkhāvedanā. Sā pana chasu dvāresu iṭṭhādiārammaṇe āpāthagate iṭṭhe arajjantassa, aniṭṭhe adussantassa, asamapekkhanena amuyhantassa uppannā vipassanāñāṇasampayuttā upekkhāvedanā. Evaṃ vuttanti mahāsatiṭṭhānasutte vuttaṃ. Sāva vedanā veditabbāti lujjanappalujjanaṭṭhena sā vedanā “loko”ti veditabbā.

Evam vitthāriteti “sarāgaṃ vā cittaṃ sarāgaṃ cittanti pajānāti, vītarāgaṃ vā cittaṃ...pe... sadosaṃ vā cittaṃ, vītadosaṃ vā cittaṃ, samohaṃ vā cittaṃ, vītamohaṃ vā cittaṃ, saṃkhittaṃ vā cittaṃ, vikkhittaṃ vā cittaṃ, mahaggataṃ vā cittaṃ, amahaggataṃ vā cittaṃ, sauttaraṃ vā cittaṃ, anuttaraṃ vā cittaṃ, samāhitaṃ vā cittaṃ, asamāhitaṃ vā cittaṃ, vimuttaṃ vā cittaṃ, avimuttaṃ vā cittaṃ”ti evaṃ satipaṭṭhānasutte vitthāretvā dassite soḷasavidhe citte.

Tattha sarāganti aṭṭhavidhaṃ lobhasahagataṃ. Vītarāganti lokiyakusalābyākataṃ. Idaṃ pana yasmā sammasanaṃ na dhammasamodhānaṃ, tasmā idha ekapadepi lokuttaraṃ na labbhati. Sesāni cattāri akusalacittāni neva purimapadaṃ, na pacchimapadaṃ bhajanti. Sadosanti duvidhaṃ domanassasahagataṃ. Vītadosanti lokiyakusalābyākataṃ. Sesāni dasa akusalacittāni neva purimapadaṃ, na pacchimapadaṃ bhajanti. Samohanti vicikicchāsahagatañceva uddhaccasahagatañcāti duvidhaṃ. Yasmā pana moho sabbākusalesu uppajjati, tasmā sesānipi idha vattantiyeva. Imasmiññeva hi duke dvādasākusalacittāni pariyaḍinnānīti. Vītamohanti lokiyakusalābyākataṃ.

Samkhittanti thinamiddhānupatitaṃ. Etañhi saṅkucitacittaṃ nāma ārammaṇe saṅkocavasena pavattanato. Vikkhittanti uddhaccasahagataṃ. Etañhi pasaṭacittaṃ nāma ārammaṇe savisesaṃ vikkhepavasena visaṭabhāvena pavattanato. Mahaggatanti rūpāvacaraṃ arūpāvacarañca. Amahaggatanti kāmāvacaraṃ. Sauttaranti kāmāvacaraṃ. Anuttaranti rūpāvacaraṃ arūpāvacarañca. Tatrāpi sauttaraṃ rūpāvacaraṃ, anuttaraṃ arūpāvacarameva. Samāhitaṃ yassa appanāsamādhī vā upacārasamādhī vā atthi. Asamāhitaṃ ubhayasamādhivirahitaṃ. Vimuttaṃ tadaṅgavikkhambhanavimuttihi vimuttaṃ. Avimuttaṃ ubhayavimuttirahitaṃ. Samucchedappaṭippassaddhinissaraṇavimuttīnaṃ pana idha okāsova natthi, okāsābhāvo ca sammasanacārassa adhippetattā veditabbo.

Upādānassa khandhā upādānakkhandhā, upādānassa paccayabhūtā dhammapuñjā dhammārāsayoti attho. Upādānehi ārammaṇakaraṇādivasena upādātabbā vā khandhā upādānakkhandhā. Cha ajjhattikabāhirāyatanānīti cakkhu sotaṃ ghānaṃ jivhā kāyo manoti imāni cha ajjhattikāyatanāni ceva, rūpaṃ saddo gandho raso phoṭṭhabbo dhammāti imāni cha bāhirāyatanāni ca. Ettha pana lokuttaradhammā na gahetabbā sammasanacārassa adhippetattā. Satta sambojjhaṅgāti satisambojjhaṅgādayo satta sambojjhaṅgā. Satiādayo hi sambodhissa, sambodhiyā vā aṅgāti sambojjhaṅgā. Tathā hi sambujjhati āradhavi-passakato paṭṭhāya yogāvacaroti sambodhi, yāya vā so satiādikāya sattadhammasāmaggiyā sambujjhati, kilesaniddhato uṭṭhāti, saccāni vā paṭivijjhati, sā dhammasāmaggi sambodhi, tassa sambodhissa, tassā vā sambodhiyā aṅgāti sambojjhaṅgā.

Cattāri ariyasaccānīti “dukkhaṃ dukkhasamudayo dukkhanirodho dukkhanirodhagāminipaṭipadā”ti evaṃ vuttāni cattāri ariyasaccāni. Tattha purimāni dve saccāni vaṭṭaṃ pavattihetubhāvato. Pacchimāni vivaṭṭaṃ nivaṭṭatadadhigamūpāyabhāvato. Tesu bhikkhuno vaṭṭe kammaṭṭhānābhiniveso hoti sarūpato pariggahasambhavato. Vivaṭṭe natthi abhiniveso avisayattā avisayatte ca payoanābhāvato. Pañcadhā vuttessūti satipaṭṭhānasutte vuttessu. Suddhaarūpasammasanamevāti rūpena amissitattā kevalaṃ arūpasammasanameva. Khandhāyatanasaccakoṭṭhāsānaṃ pañcakkhandhasaṅgahato “rūpārūpasammasana”nti vuttaṃ. Pubbabhāgiyānampi satipaṭṭhānānaṃ saṅgahitattā “lokiyalokuttaramissakāneva kathitānī”ti āha.

394. Anibbattānanti ajātānaṃ. Payogaṃ parakkamanti ettha bhusaṃ yogo payogo, payogova parakkamo, payogasaṅkhātaṃ parakkamanti attho. Cittaṃ ukkhipatīti kosajjapakkhe patituṃ apadānavasena ukkhipati. Padhānavīriyanti sammappadhānalakkhaṇappattavīriyaṃ. Lokiyāti lokiyasammappadhānakathā. Sabbapubbabhāgeti sabbamaggānaṃ pubbabhāge. Kassapasamṃyuttapariyāyenāti kassapasamṃyutte āgatasuttena “uppannā me pāpakā akusalā dhammā appahīyamānā anattāya saṃvatteyyu”nti āgatattā. Sā lokiyāti veditabbā.

Samathavipassanāvāti avadhāraṇena maggaṃ nivattetvā tassa nivattane kāraṇaṃ dassento, “maggo panā”tiādimāha. Sakimṃ uppajjitvāti idaṃ bhūtakathanamattaṃ. Niruddhassa puna anuppajjanato “na koci guṇo”ti āsaṅkeyyāti āha - “so hī”tiādi. Anantameva yathā phalaṃ uppajjati, tathā pavattiyevassa paccayadānaṃ. Purimasmimpīti “anuppannā me kusalā dhammā uppajjamānā anattāya saṃvatteyyu”nti etthapi. Vuttanti porāṇaṭṭhakathāyaṃ. Taṃ pana tathāvuttavacanāṃ na yuttaṃ dutiyasmiṃ viya purimasmiṃ maggassa aggahaṇe kāraṇābhāvato. Purimasmiṃ aggahite magge anuppajjamāno maggo anattāya saṃvatteyyāti āpajjeyya, na cetāṃ yuttaṃ āpajjamāne tasmimṃ padhānatthasambhavato. Catukiccasāadhanavasenāti anuppannākusalānuppādanādicatukiccasāadhanavasena.

Vuttanayenāti “asamudācāraavasena vā ananubhūtārammaṇavasena vā”tiādinā vuttanayena. Vijjamānāti dharamānasabhāvā. Khaṇattayapariyāpannattā uppādādisamaṅgino vattamānabhāvena uppannaṃ vattamānuppannaṃ. Tañhi uppādato paṭṭhāya yāva bhaṅgā uddhaṃ pannaṃ pattanti nippariyāyato “uppanna”nti vuccati. Anubhavitvā bhavitvā ca vigataṃ bhutvāvigataṃ. Anubhavanabhavanāni hi bhavanasāmaññaṇa bhutvā-saddena vuttāni. Sāmaññaṇameva hi upasaggena visesīyati. Idha vipākānubhavanavasena tadārammaṇaṃ avipakkavipākassa sabbathā avigatattā bhavitvāvigatamattavasena kammaṇca “bhutvāvigatuppanna”nti vuttaṃ. Na aṭṭhasālīniyaṃ viya rajjanādivasena anubhūtāpagataṃ javanaṃ uppajjitvā niruddhatāvasena bhūtāpagataṇca saṅkhataṃ bhūtāpagatuppannanti. Tasmā idha okāsakatuppannaṃ vipākameva vadati, na tattha viya kammampi. Aṭṭhasālīniyañhi bhūtāvigatuppannaṃ okāsakatuppannaṇca aññathā dassitaṃ. Vuttañhi tattha -

“Ārammaṇarasamṃ anubhavitvā niruddhaṃ anubhūtāpagatasaṅkhātaṃ kusalākusalaṃ, upādādittayaṃ anuppatvā niruddhaṃ bhūtāpagatasaṅkhātaṃ sesasaṅkhataṇca bhūtāpagatuppannaṃ nāma. ‘Yānissa tāni pubbe katāni kammānī’ti evamādinā nayena vuttaṃ kammaṃ atītampi samānaṃ aññaṃ vipākaṃ paṭibāhitvā attano vipākassokāsaṃ katvā ṭhitattā, tathākatokāsaṇca vipākaṃ anuppannampi samānaṃ evaṃ kate okāse ekantena uppajjanato okāsakatuppannaṃ nāmā”ti.

Idha pana sammohavinodaniyaṃ vuttanayeneva bhutvāvigatuppannaṃ okāsakatuppannaṇca dassitaṃ. Vuttañhi, sammohavinodaniyaṃ -

“Kamme pana jahite ārammaṇarasamṃ anubhavitvā niruddho vipāko bhutvāvigataṃ nāma. Kammaṃ uppajjitvā niruddhaṃ bhutvāvigataṃ nāma. Tadubhayampi bhutvāvigatuppannanti saṅkhyāṃ gacchati. Kusalākusalaṃ kammaṃ aññakammassa vipākaṃ paṭibāhitvā attano vipākassa okāsaṃ

karoti. Evaṃ kate okāse vipāko uppajjamāno okāsakaraṇato paṭṭhāya
uppannoti vuccati. Idaṃ okāsakatuppannaṃ nāmā'ti.

Tattha aṭṭhasālīniyā ayamadhippāyo - "satipi sabbesampi cittuppādānaṃ
saṃvedayitasabhāvā ārammaṇānubhavane savipallāse pana santāne
cittābhisāṅkhāravasena pavattito abyākatehi viṣiṭṭho kusalākusalānaṃ sātisayo
visayānubhavanākāro. Yathā vikappaggāhavasena rāgādīhi tabbipakkhehi ca
akusalaṃ kusalañca nippariyāyato ārammaṇarasam anubhavati, na tathā vipāko
kammavegakkhattattā, nāpi kiriyā ahetukānaṃ atidubbalatāya, sahetukānañca
khīṇakilesassa chaḷaṅgupekkhāvato uppajjamānānaṃ atisantavuttittā, tasmā
rajjanādivasena ārammaṇarasānubhavanaṃ sātisayanti akusalaṃ kusalañca
uppajjitvā niruddhatāsāmaññena sesasaṅkhatañca bhūtāpagata"nti vuttaṃ.
Sammohavinodaniyā pana vipākānubhavanavasena tadārammaṇaṃ
avipakkapākassa sabbathā avigatattā bhavitvāvigatamattavasena kammañca
bhutvāpagatanti vuttaṃ. Teneva tattha okāsakatuppannanti vipākamevāha, na
kammampi, tasmā idhāpi sammohavinodaniyaṃ vuttanayeneva
bhutvāpagatuppannaṃ okāsakatuppannañca vibhattanti daṭṭhabbaṃ.

Pañcakkhandhā pana vipassanāya bhūmi nāmāti sammasanassa ṭhānabhāvato
vuttaṃ. Tesūti atītādhedesu. Anusayitakilesāti appahīnā maggena pahātabbā
adhippetā. Tenāha - "atītā vā...pe... na vattabbā"ti. Hontu tāva "atītā"ti vā
"paccuppannā"ti vā na vattabbā, "anāgatā"ti pana kasmā na vattabbā, nanu
kāraṇalābhe uppajjanārahā appahīnaṭṭhena thāmagatā kilesā anusayāti vuccantīti?
Saccametaṃ, anāgatabhāvopi nesaṃ na paricchinno itarānāgatakkhandhānaṃ viyāti
"anāgatā vāti na vattabbā"ti vuttaṃ. Yadi hi nesaṃ paricchinno anāgatabhāvo siyā,
tato "paccuppannā, atītā"ti ca vattabbā siyumaṃ, paccayasamavāye pana
uppajjanārahataṃ upādāya anāgatavohāro tattha veditabbo.

Idaṃ bhūmiladdhuppannaṃ nāmāti idaṃ yathāvuttaṃ kilesajātaṃ appahīnaṭṭhena
bhūmiladdhuppannaṃ nāma kāraṇalābhe sati vijjamānakiccakaraṇato. Tāsu tāsu
bhūmisūti manussadevādiattabhāvasaṅkhātesu upādānakkhandhesu.
Ārammaṇakaraṇavasena hi bhavanti ettha kilesāti bhūmiyo, upādānakkhandhā.
Asamugghātagatāti tasmim tasmim santāne anuppattidhammataṃ anāpāditatāya
samugghātaṃ samucchedaṃ na gatāti asamugghātagatā. Bhūmiladdhuppannaṃ
nāmāti ettha laddhabhūmikaṃ bhūmiladdhanti vuttaṃ aggiāhito viya.
Okāsakatuppannasaddepi ca aṭṭhasālīniyaṃ āgatanayena okāso kato etena
kusalākusalakammena, okāso kato etassa vipākassāti ca duvidhatthehi evameva
katasaddassa paranipāto veditabbo. Idha pana okāsakatuppannasaddena
vipākasseva gahitattā "okāso kato etassa vipākassā"ti evaṃ viggaho daṭṭhabbo.

Khaṇattayasamaṅgitāya samudācārappattaṃ samudācāruppannaṃ. Tenāha -
"sampati vattamānaṃyevā"ti. Ārammaṇaṃ adhiggaṃya daḷhaṃ gahetvā pavattaṃ
ārammaṇādhiggaṃhituppannaṃ. Vikkhambhanappahānavasena appahīnā
avikkhambhitā. Samucchedappahānavasena appahīnā asamugghātitā.
Nimittaggāhavasena ārammaṇassa adhiggaṃhitattā taṃ ārammaṇaṃ
anussaritānussaritakkhaṇe kilesupattihetubhāvena upatitṭhanato adhiggaṃhitameva
nāmaṃ hotīti āha - "ārammaṇassa adhiggaṃhitattā"ti. Ettha ca āhaṭakhīrarukkho viya
nimittaggāhavasena adhiggaṃhitaṃ ārammaṇaṃ, anāhaṭakhīrarukkho viya
avikkhambhitatāya antogatakilesaārammaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Nimittaggāhikā

avikkhambhitakilesā vā puggalā vā āhaṭānāhaṭakhīrarukkhasadisā. Purimanayenevāti avikkhambhituppanne vuttanayeneva. Vitthāretabbanti “imasmiṃ nāma ṭhāne nuppajjissanti”ti na vattabbā. Kasmā? Asamugghātittā. Yathā kiṃ? Yathā sace khīrarukkhaṃ kuṭhāriyā āhaneyyumaṃ, imasmiṃ nāma ṭhāne khīraṃ na nikkhameyyāti na vattabbam, evaṃ. Idaṃ asamugghātittuppannaṃ nāmāti evaṃ yojetvā vitthāretabbam.

Imesu uppannesūti yathāvuttesu aṭṭhasu uppannesu. Idaṃ na maggavajjhaṃ appahātabbavatthuttā. Maggavajjhaṃ maggena paheyyavatthuttā. Rattoti rāgena samannāgato. Esa nayo duṭṭho mūlhoti etthāpi. Vinibaddhoti mānasamyojanena virūpaṃ nibandhito. Parāmaṭṭhoti diṭṭhiparāmāsenā dhammasabhāvaṃ atikkamma parato āmaṭṭho. Anīṭṭhaṅgatoti niṭṭhaṃ agato, saṃsayāpannoti attho. Thāmagatoti anusayavasena daḥataṃ upagato. Yuganaddhāti pahātabbappahāyakayuge naddhā viya vattanakā ekakālikattā. Saṃkilesikāti saṃkilesadhammasahitā.

Pāḷiyanti paṭisambhidāpāḷiyam. Tikālikesupi kilesesu vāyāmābhāvadassanattamaṃ ajātapthalataruṇarukkho pāḷiyam nidassito, aṭṭhakathāyaṃ pana jāto satto asamudāhaṭakilesa nāma natthīti “jātapthalarukkheṇa dīpetabba”nti vatvā tamattamaṃ vivarituṃ “yathā hī”tiādi vuttaṃ. Atha vā maggena pahīnakilesānameva atītādibhedena tidhā navattabbataṃ pākaṭaṃ kātuṃ ajātapthalarukkho upamāvasena pāḷiyam ābhato, atītādīnaṃ appahīnatādassanattampi “jātapthalarukkheṇa dīpetabba”nti aṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ. Tattha yathā acchinne rukke nibbattanārahāni phalāni chinne anuppajjamānāni kadāci sasabhāvāni ahesuṃ, honti, bhavissanti vāti atītādibhāvena na vattabbāni, evaṃ maggena pahīnakilesā ca daṭṭhabbā magge anuppanne uppattirahānaṃ uppanne sabbena sabbam abhāvato. Yathā ca chede asati phalāni uppajjissanti chedanassa sātthakatā, evaṃ maggabhāvanāya ca sātthakatā yojetabbā. Nāpi na pajahatīti uppajjanārahānaṃ pajahanato vuttaṃ. Uppajjitvāti lakkhaṇe tvā-saddo. Maggassa uppajjanakiriyāya hi samudayappahānanibbānasachikaraṇakiriyā viya khandhānaṃ parijānanakiriyā lakkhīyati.

Tepi pajahatiyevāti ye tehi kilesehi janetabbā upādinnaḥkhandhā, tepi pajahatiyeva tannimittassa abhisāṅkhāraviññāṇassa nirodhanato. Tenāha - “vuttampi ceta”ntiādi. Abhisāṅkhāraviññāṇassa nirodhenāti kammaviññāṇassa anuppattidhammatāpādanena. Etthāti etasmiṃ sotāpattimaggañāṇe hetubhūte. Etehi nāmarūpasāññitā saṅkhārā. Sabbabhavehi vuṭṭhātiyevāti vadanti arahattamaggo sabbabhavehi vuṭṭhātiyevāti vadanti taduppattito uddham bhavūpapattiyā kilesassapi abhāvato.

Ekacittakkaṇṇikattā maggassāti adhippāyena “kathaṃ anuppannānaṃ...pe...ṭhitiyā bhāvanā hotī”ti pucchati. Maggappavattiyāyeva ubhayakiccasiddhito āha - “maggappavattiyāyevā”ti. Maggo hītiādinā tamattamaṃ vivarati. Anuppanno nāma vuccati, tasmā tassa bhāvanā anuppannānaṃ uppādāya bhāvanā vuttāti yojetabbā. Vattuṃ vaṭṭatīti yāvatā maggassa pavattiyeva ṭhiti, tattakāneva nibbattitalokuttarāni.

398-401. Kattukamyatāchandaṃ adhipatiṃ karitvā paṭiladdhasamādhī chandasamādhīti āha - “chandaṃ nissāya pavatto samādhī chandasamādhī”ti padhānasāṅkhārāti catukiccasādhakassa sammappadhānavīriyassetamaṃ adhivacanaṃ. Tenāha - “padhānabhūtā saṅkhārā padhānasāṅkhārā”ti. Tattha padhānabhūtāti vīriyabhūtā. Saṅkhatasaṅkhārādinivattanattamaṃ padhānaggahaṇanti.

Atha vā taṃ taṃ viśesaṃ saṅkharotīti saṅkhāro, sabbaṃ vīriyaṃ. Tattha catukiccasādhakato sesanivattanatthaṃ padhānaggahaṇanti, padhānabhūtā seṭṭhabhūtāti attho. Catubbidhassa pana vīriyassa adhippetattā bahuvacananiddeso kato. Tehi dhammehīti chandasamādhinā padhānasaṅkhārehi ca. Iddhipādanti ettha ijjhātīti iddhi, samijjhāti nipphajjātīti attho. Ijjhanti vā etāya sattā iddhā vuddhā ukkaṃsagatā hontīti iddhi. Paṭhamenatthena iddhi eva pādo iddhipādo, iddhikoṭṭhāsoti attho. Dutiyenatthena iddhiyā pādoti iddhipādo, pādoti patiṭṭhā, adhigamūpāyoti attho. Tena hi yasmā uparūparivisesasaṅkhātāṃ iddhiṃ pajjanti pāpuṇanti, tasmā pādoti vuccati. Tenāha - “iddhiyā pādaṃ, iddhibhūtaṃ vā pādaṃ iddhipāda”nti.

Atha vā iddhipādanti nipphattipariyāyena ijghanatṭhena, ijjhanti etāya sattā iddhā vuddhā ukkaṃsagatā hontīti iminā vā pariyāyena iddhīti saṅkhaṃ gatānaṃ upacārajjhānādikusalacittasampayuttānaṃ chandasamādhipadhānasaṅkhārānaṃ adhiṭṭhānatṭhena pādabhūtaṃ sesacittacetāsikarāsinti attho. Teneva iddhipādavibhaṅge “iddhipādoti tathābhūtassa vedanākkhandho...pe... viññāṇakkhandho”ti vuttaṃ. Sā eva ca tathāvuttā iddhi yasmā heṭṭhimā heṭṭhimā uparimāya uparimāya tayo chandasamādhippadhānasaṅkhārā pādabhūtā adhiṭṭhānabhūtā, tasmā vuttaṃ “iddhibhūtaṃ vā pāda”nti. Tathā heṭṭhā dhammā iddhipi honti iddhipādāpi, sesā pana sampayuttakā cattāro khandhā iddhipādāyeva. Vīriyacittavīmaṃsāsamādhippadhānasaṅkhārāsaṅkhātāpi tayo tayo dhammā iddhipi honti iddhipādāpi, sesā pana sampayuttakā cattāro khandhā iddhipādāyeva.

Apica pubbabhāgo pubbabhāgo iddhipādo nāma, paṭilābho paṭilābho iddhi nāmāti veditabbā. Ayamatto upacārena vā vipassanāya vā dīpetabbo. Paṭhamajjhānaparikammañhi iddhipādo nāma, paṭhamajjhānaṃ iddhi nāma. Dutiyajjhāna... tatiyajjhāna... catutthajjhāna... ākāsañcāyatana... viññāṇañcāyatana... ākiñcaññāyatana... nevaññānāsaññāyatanaṃ iddhipādo nāma, nevaññānāsaññāyatanaṃ iddhi nāma. Sotāpattimagassa vipassanā iddhipādo nāma, sotāpattimaggo iddhi nāma. Sakadāgāmi-anāgāmi-arahattamagassa vipassanā iddhipādo nāma, arahattamaggo iddhi nāma. Paṭilābhenapi dīpetuṃ vaṭṭatiyeva. Paṭhamajjhānañhi iddhipādo nāma, dutiyajjhānaṃ iddhi nāma. Dutiyajjhānaṃ iddhipādo nāma, tatiyajjhānaṃ iddhi nāma...pe... anāgāmimaggo iddhipādo nāma, arahattamaggo iddhi nāma.

Sesesupīti vīriyasamādhīdīsūpi. Tattha hi vīriyaṃ, cittaṃ, vīmaṃsaṃ adhipatiṃ karitvā paṭiladdhasamādhī vīriyasamādhī, cittasamādhī, vīmaṃsāsamādhīti attho veditabbo. Chandādīsū ekanti chandādīsū catūsū ādito vuttattā ādibhūtaṃ ekaṃ padhānaṃ chandanti adhippāyo. Tenevāha - “tadāssa paṭhamiddhipādo”ti. Evaṃ sesāpīti etena vīriyaṃ cittaṃ vīmaṃsaṃ nissāya vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇantānaṃ vasena dutiyavīriyiddhipādādayo yojetabbāti dasseti. Iminā hi suttantena catunnaṃ bhikkhūnaṃ matthakappattaṃ kammaṭṭhānaṃ dassitaṃ. Eko hi bhikkhu chandaṃ avassayati, kattukamyatākusaladhammacchandena atthanipphattiyaṃ sati “ahaṃ lokuttaradhammaṃ nibbattessāmi, natthi mayhaṃ etassa nibbattane bhāro”ti chandaṃ jeṭṭhakaṃ chandaṃ dhuraṃ chandaṃ pubbaṅgaṃ katvā lokuttaradhammaṃ nibbattetī. Eko vīriyaṃ avassayati, eko cittaṃ, eko paññaṃ avassayati, paññāya atthanipphattiyaṃ sati “ahaṃ

lokuttaradhammaṃ nibbattessāmi, natthi mayhaṃ etassa nibbattane bhāro”ti paññaṃ jeṭṭhakaṃ paññaṃ dhuraṃ paññaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammaṃ nibbatteti.

Kathaṃ? Yathā hi catūsu amaccaputtesu ṭhānantaraṃ patthetvā vicarantesu eko upaṭṭhānaṃ avassayati, eko sūrabhāvaṃ, eko jātiṃ, eko mantaṃ. Kathaṃ? Tesu hi paṭhamo upaṭṭhāne appamādakāritāya atthanipphattiyā sati labbhamānaṃ “lacchāmetaṃ ṭhānantara”nti upaṭṭhānaṃ avassayati. Duttiyo upaṭṭhāne appamattopi “ekacco saṅgāme paccupaṭṭhite saṅṭhātuṃ na sakkoti, avassaṃ pana rañño paccanto kuppissati, tasmिṃ kuppite rathassa purato kammaṃ katvā rājānaṃ ārādhetvā āharāpessāmetaṃ ṭhānantara”nti sūrabhāvaṃ avassayati. Tatiyo “sūrabhāvepi sati ekacco hīnajātiko hoti, jātiṃ sodhetvā ṭhānantaraṃ dento mayhaṃ dassati”ti jātiṃ avassayati. Catuttho “jātimāpi eko amantaṇiyo hoti, mantena kattabbakicce uppanne āharāpessāmetaṃ ṭhānantara”nti mantaṃ avassayati. Te sabbepi attano attano avassayabalena ṭhānantarāni pāpuṇiṃsu.

Tattha upaṭṭhāne appamatto hutvā ṭhānantaraṃ patto viya chandaṃ avassāya kattukamyatākusaladhammacchandena “atthanipphattiyaṃ sati ahaṃ lokuttaradhammaṃ nibbattessāmi, natthi mayhaṃ etassa nibbattane sāro”ti chandaṃ jeṭṭhakaṃ chandaṃ dhuraṃ chandaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammanibbattako daṭṭhabbo raṭṭhapālathero viya. So hi āyasmā “chande sati kathaṃ nānujānissanti”ti sattāhampi bhaddāni abhuñjitvā mātāpitāro anujānāpetvā pabbajitvā chandameva avassāya lokuttaradhammaṃ nibbattesi. Sūrabhāvena rājānaṃ ārādhetvā ṭhānantaraṃ patto viya vīriyaṃ jeṭṭhakaṃ vīriyaṃ dhuraṃ vīriyaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammanibbattako daṭṭhabbo soṇatthero viya. So hi āyasmā vīriyaṃ dhuraṃ katvā lokuttaradhammaṃ nibbattesi.

Jātisampattiyā ṭhānantaraṃ pattoviya cittaṃ jeṭṭhakaṃ cittaṃ dhuraṃ cittaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammanibbattako daṭṭhabbo sambhūtatthero viya. So hi āyasmā cittaṃ jeṭṭhakaṃ cittaṃ dhuraṃ cittaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammaṃ nibbattesi. Mantaṃ avassāya ṭhānantaraṃ patto viya vīmaṃsaṃ jeṭṭhakaṃ vīmaṃsaṃ dhuraṃ vīmaṃsaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammanibbattako daṭṭhabbo thero mogharājā viya. So hi āyasmā vīmaṃsaṃ jeṭṭhakaṃ vīmaṃsaṃ dhuraṃ vīmaṃsaṃ pubbaṅgamaṃ katvā lokuttaradhammaṃ nibbattesi. Tassa hi bhagavā “suññato lokaṃ avekkhassū”ti suññatākathaṃ kathesi. Paññānissitamānaniggahatthañca dvikkhattuṃ pucchito pañhaṃ na kathesi. Ettha ca punappunaṃ chanduppādanaṃ tosaṃ viya hotīti chandassa upaṭṭhānasadisatā vuttā, thāmabhāvato vīriyassa sūratasadisatā, “chadvārādhipati rājā”ti vacanato pubbaṅgamatā cittassa visiṭṭhajātisadisatā.

402-406. Attano saddhādhureti attano saddhāhicce saddahanakiriyāya. Indaṭṭhaṃ kāretīti anuvattanavasena sampayuttadhammesu indaṭṭhaṃ kāreti, tasmā ādhipateyyaṭṭhena saddhā eva indriyanti saddhindriyaṃ. Tathā vīriyādīnaṃ sakasakakiccesūti āha - “vīriyindriyādīsipi eseva nayo”ti. Visodhentoti vipakkhavivajjanasapakkanisevanasarikkhūpanissayasāṅgaṇhanalakkaṇehi tīhi kāraṇehi visodhanavasena sodhento.

Assaddhe puggale parivajjayatoti buddhādīsū pasādasinehābhāvena saddhārahite lūkhapuggale sabbaso vajjayato. Saddhe puggale sevatoṭi buddhādīsū saddhādhimutte vakkalittherasadiṣe sevato. Pasādaniyeti pasādāvahe

sampasādanīyasuttādike. Paccavekkhatoti pālito atthato ca pati pati avekkhantassa cintentassa. Visujjhatīti paṭipakkhamalavigamato paccayavasena sabhāvasaṃsuddhito visuddhaphalanibbattito ca saddhindriyaṃ visujjhati. Esa nayo sesesupi. Sammappadhāneti sammappadhānappaṭisaṃyutte suttante. Esa nayo sesesupi. Jhānavimokkheti paṭhamajjhānādijjhānāni ceva paṭhamavimokkhādivimokkhe ca. Kāmañcetta jhānāniyeva vimokkhā, pavattiākāravasena pana visuṃ gahaṇaṃ.

Gambhīrañāṇacariyanti gambhīraṇaṃ ñāṇaṇaṃ pavattiṭṭhānaṃ. Tenāha - “saṇhasukhuma”ntiādi. Khandhantaranti sabhāvajātibhūmiādivasena khandhānaṃ nānattaṃ. Esa nayo sesesupi. Akatābhinivesoti pubbe akatabhāvanābhiniveso. Saddhādhurādīsūti saddhādhure paññādhure ca. Avasāneti bhāvanāpariyosāne. Vivaṭṭetvāti saṅkhārāmmaṇato vivaṭṭetvā nibbānaṃ ārammaṇaṃ katvā. Arahattaṃ gaṇhātīti maggaparamparāya arahattaṃ gaṇhāti. Akampiyaṭṭhenāti paṭipakkhehi akampiyabhāvena. Etenevassa sampayuttadhammesu thirabhāvopi vibhāvito daṭṭhabbo. Na hi sampayuttadhammesu thirabhāvena vinā paṭipakkhehi akampiyatā sambhavati. Sampayuttadhammesu thirabhāveneva hi akusalānaṃ abyākatānañca nesaṃ balavabhāvūpapatti. Assaddhiyeti assaddhiyahetu. Nimittatthe hetamaṃ bhumavacanaṃ. Esa nayo sesesupi.

418. Ādipadānanti satiādipadānaṃ. Saraṇaṭṭhenāti cirakatacirabhāsītānaṃ anussaraṇaṭṭhena. Upaṭṭhānalakkhaṇāti kāyādīsū asubhākārādisallakkhaṇamukhena tattha upatiṭṭhanasabhāvā. Upatiṭṭhanañca ārammaṇaṃ upagantvā ṭhānaṃ, avissajjanaṃ vā ārammaṇassa. Apilāpanalakkhaṇāti asammussanasabhāvā, udaye alābu viya ārammaṇe plavitvā gantaṃ appadānaṃ, pāsāṇassa viya niccalassa ārammaṇassa ṭhapaṇaṃ saraṇaṃ asammūṭṭhakaraṇaṃ apilāpanaṃ. Sāpateyyanti santakaṃ. Apilāpanaṃ asammūṭṭhaṃ karoti apilāpeti, sāyaṃ pātañca rājānaṃ issariyasampattiṃ sallakkhāpeti saretīti attho. Kaṇhasukkasappaṭibhāge dhammeti kaṇhasukkasaṅkhāte sappāṭibhāge dhamme. Kaṇho hi dhammo sukkena, sukko ca kaṇhena sappāṭibhāgo. Vitthāra-saddo ādisaddattho. Tena “ime cattāro dhammā sammappadhānā, ime cattāro iddhipādā, imāni pañcendriyāni, imāni pañca balāni, ime satta bojjhaṅgā, ayaṃ ariyo aṭṭhaṅgiko maggo, ayaṃ samatho, ayaṃ vipassanā, ayaṃ vijjā, ayaṃ vimutti, ime lokuttaradhammāti evaṃ kho, mahārāja, apilāpanalakkhaṇā sati”ti imaṃ pālisesaṃ saṅgaṇhāti. Therenāti nāgasenattherena. So hi dhammānaṃ kiccaṃ lakkhaṇaṃ katvā asseti “apilāpanalakkhaṇā sati, ākoṭanalakkhaṇo vitakko”tiādinā. Evañhi dhammā subodhā hontīti. Sammosapaccanīkaṃ kiccaṃ asammoso, na sammosābhāvamattanti āha - “asammosarasā vā”ti. Yassa dhammassa balena sampayuttadhammā ārammaṇābhimukhā bhavanti, sā sati. Tasmā sā tesamaṃ ārammaṇābhimukhabhāvaṃ paccupaṭṭhāpesi, sayamaṃ vā ārammaṇābhimukhabhāvena paccupaṭṭhatīti vuttaṃ - “gocarābhimukhībhāvapaccupaṭṭhānā”ti. Sammā pasattho bojjhaṅgoti sambojjhaṅgo. Bodhiyā vakkhamānāya dhammasāmaggiyā, bodhissa vā ariyasāvakassa aṅgoti bojjhaṅgo. Yā hītiādinā tameva saṅkhepato vuttamatthaṃ vivarati. “Yā hi ayaṃ dhammasāmaggi”ti etassa “bodhīti vuccatī”ti iminā sambandho. Dhammasāmaggiyāti dhammasamūhena, yāya dhammasāmaggiyāti sambandho. Patiṭṭhānāyūhanā oghataraṇasuttavaṇṇanāyaṃ “kilesavasena patiṭṭhānaṃ, abhisaṅkhāravasena āyūhanā. Taṇhā diṭṭhivasena patiṭṭhānaṃ, avasesakilesābhisaṅkhārehi āyūhanā. Taṇhāvasena patiṭṭhānaṃ, diṭṭhivasena āyūhanā. Sassatadiṭṭhiyā patiṭṭhānaṃ, ucchedadiṭṭhiyā āyūhanā. Līnavasena

patiṭṭhānaṃ, uddhaccavasena āyūhanā. Kāmasukhallikānuyogavasena patiṭṭhānaṃ, attakilamathānuyogavasena āyūhanā. Sabbākusalābhisaṅkhāravasena patiṭṭhānaṃ, sabbalokiyakusalābhisaṅkhāravasena āyūhanā”ti evaṃ vuttesu sattasu pakāresu idha avuttānaṃ vasena veditabbā. Paṭipakkhabhūṭāyāti ettha līnappatiṭṭhānakāmasukhallikānuyogaucchedābhinivesānaṃ dhammavicayavīriyapītipadhānā dhammasāmaggī paṭipakkho, uddhaccāyūhanaattakilamathānuyogasassatābhinivesānaṃ passaddhisamādhiupekkhāpadhānā dhammasāmaggī paṭipakkho. Sati pana ubhayatthāpi icchitabbā. Tathā hi sā “sabbatthikā”ti vuttā.

Kilesasantānaniddāya utṭhahatīti etena sikhāppattavipassanāya saḥagatānampi satiādīnaṃ bojjhaṅgabhāvaṃ dasseti. Vuṭṭhānagāminivipassanā hi kilese nirodhenti eva pavattatīti. Cattāri vātiādīnā pana maggaphalasahagatānaṃ bojjhaṅgabhāvaṃ dasseti. Sattahi bojjhaṅgehi bhāvitehi saccappaṭivedho hotīti kathamidaṃ jānitabbanti codanaṃ sandhāyāha - “yathāhā”tiādi. Jhānaṅgamaggaṅgādayo viyāti etena bodhibojjhaṅgasaddānaṃ samudāyāvayavavisayataṃ dasseti. Senaṅgarathaṅgādayo viyāti etena puggalapaññattiyā avijjamānapaññattibhāvaṃ dasseti.

Bodhāya saṃvattantīti bojjhaṅgāti kāraṇattho aṅgasaddoti katvā vuttaṃ. Bujjhantīti bodhiyo, bodhiyo eva aṅgāni bojjhaṅgānīti vuttaṃ - “bujjhantīti bojjhaṅgā”ti. Vipassanādīnaṃ kāraṇādīnaṃ bujjhitabbānañca saccānaṃ anurūpaṃ paccakkhabhāvena paṭimukhaṃ aviparītātāya sammā ca bujjhantīti evaṃ atthavisesadīpakehi upasaggehi “anubujjhantī”tiādi vuttaṃ. Bodhisaddo hi sabbavisesayuttabujjhaṇaṃ sāmāññaena saṅgaṇhāti. Saṃ-saddo pasaṃsāyaṃ sundarabhāve ca dissatīti āha - “pasattho sundaro ca bojjhaṅgo sambojjhaṅgo”ti.

Dhamme vicinatīti dhammavicayo. Tattha dhammeti catusaccadhamme tabbinimuttassa sabhāvadhammassa abhāvato. Tato eva so pavicayalakkhaṇo. Obhāsanarasoti visayobhāsanaraso. Asammuyhanākārena paccupatiṭṭhatīti asammohapaccupaṭṭhāno.

Vīrassa bhāvo, kammaṃ vāti vīriyaṃ. Īrayitabbatoti pavattetabbato. Paggahalakkhaṇanti kosajjapakkhe patituṃ adatvā sampayuttadhammānaṃ paggahalakkhaṇaṃ. Tato eva sampayuttadhamme upatthambhanarasam. Anosīdanaṃ asaṃsīdanaṃ.

Pīṇayatīti tappeti. Pīṇanakiccena sampayuttadhammānaṃ viya taṃsamutṭhānapaṇītarūpehi kāyassābyapanaṃ. Pharaṇapītivasena hetam lakkhaṇaṃ vuttaṃ, tathā rasoti. Udaggabhāvo odagyaṃ, taṃ paccupaṭṭhapetīti odagypaccupaṭṭhānā. Ubbegapītivasena cetaṃ vuttaṃ.

Kāyacittadarathappassambhanatoti kāyadarathassa cittadarathassa ca passambhanato vūpasamanato. Tenāha - “upasamalakkhaṇā”ti, kāyacittadarathānaṃ vūpasamanalakkhaṇāti attho. Kāyoti cettha vedanādayo tayo khandhā. Daratho sārambho, dukkhadomanassapaccayānaṃ uddhaccādikānaṃ kilesānaṃ, tathāpavattānaṃ vā catunnaṃ khandhānametaṃ adhivacanaṃ. Darathanimmaddanena pariḷāhaparipphandanavirahito sītibhāvo aparipphandanasītibhāvo.

Sammā cittassa t̥hapanam̐ samādhānam̐. Avikkhepo sampayuttānam̐ avikkhittatā. Yena sampayuttā avikkhittā honti, so dhammo avikkhepo. Avisāro attano eva avisaraṇabhāvo. Atha vā vikkhepappaṭipakkhatāya avikkhepalakkhaṇo. Nhn̐yacuṇṇassa udakam̐ viya sampayuttadhammānam̐ sampiṇḍanakkicatāya avisārabhāvena lakkhitabbo avisāralakkhaṇo. Nivāte dīpacciṭṭhiti viya cetaso t̥hitibhāvena paccupatiṭṭhatīti cittat̥ṭhitipaccupaṭṭhāno.

Ajjhupekkhanatoti samappavattesu assesu sārathi viya sampayuttadhammānam̐ ajjhupekkhanato. Paṭisaṅkhānalakkhaṇāti majjhatabhāve t̥hatvā vīmaṃsanasaṅkhātappaṭisaṅkhānalakkhaṇā. Samavāhitalakkhaṇāti samam̐ avisamam̐ yathāsakakiccesu sampayuttadhammānam̐ pavattanalakkhaṇā. Udāsīnabhāvena pavattamānāpi sesasampayuttadhamme yathāsakakiccesu pavatteti, yathā rājā tuṇhī nisinnopi atthakaraṇe dhammat̥ṭṭhe yathāsakam̐ kiccesu appamatto pavatteti. Alīnānuddhatappavattipaccayattā ūnādhikanivāraṇasā. Pakkhapātupacchedanarasāti “idaṃ nihīnakiccaṃ hotu, idaṃ atirekatarakicca”nti evam̐ pakkhapātanavasena viya pavatti pakkhapāto, tam̐ upacchindantī viya hotīti pakkhapātupacchedanarasā. Sampayuttadhammānam̐ sakasakakicce majjhatabhāvena paccupatiṭṭhatīti majjhatabhāvapaccupaṭṭhāno. Bojjhaṅgānam̐ uparūpari uppādanameva brūhanam̐ vaḍḍhanañcāti āha - “uppādetī”ti.

Sati ca sampajaññaṇca satisampajañnam̐, satipadhānam̐ vā sampajañnam̐ satisampajañnam̐. Tam̐ sabbattha satokāribhāvāvahattā satisambojjhaṅgassa uppādāya hoti. Yathā paccaṇīkadhammappahānam̐ anurūpadhammasevanā ca anuppannānam̐ kusalanam̐ dhammānam̐ uppādāya hoti, evam̐ satirahitapuggalavivajjanā, satokāripuggalasevanā, tattha ca yuttatā satisambojjhaṅgassa uppādāya hotīti imamattham̐ dasseti, “satisampajañña”ntiadinā. Sattasu t̥hānesūti “abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samiñjite pasārite sampajānakārī hoti, saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe sampajānakārī hoti, asite pīte khāyite sāyite sampajānakārī hoti, uccārapassāvakamme sampajānakārī hoti, gate t̥hite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṇhībhave sampajānakārī hotī”ti evam̐ vuttasu abhikkantādīsū sattasu t̥hānesu. Tissadattatthero nāma yo bodhimaṇḍe suvaṇṇasalākam̐ gahetvā “aṭṭhārasasu bhāsāsu katarabhāsāya dhammam̐ kathemī”ti parisam̐ padhāresi. Abhayattheroti dattābhayattheramāha. Abhinivesanti vipassanābhinivesam̐.

Paripucchakatāti pariyogāhetvā pucchakabhāvo. Ācariye payirupāsivā pañcapi nikāye saha aṭṭhakathāya pariyogāhetvā yaṃ yaṃ tattha gaṇṭhiṭṭhānabhūtam̐, tam̐ tam̐ “idaṃ, bhante, katham̐, imassa ko attho”ti khandhāyatanādiattham̐ pucchantassa hi dhammavicayasambojjhaṅgo uppajjati. Tenāha - “kandhadhātu...pe... bahulatā”ti.

Vatthuvisadakiriyāti ettha cittacetasikānam̐ pavattiṭṭhānabhāvato sarīram̐ tappaṭibaddhāni cīvarādīni ca vatthūnīti adhippetāni. Tāni yathā cittassa sukhāvahāni honti, tathā karaṇam̐ tesam̐ visadakiriyā. Tenāha - “ajjhakkabāhirāna”ntiadi. Ussannadosanti vātapittādivasena upacitadosam̐. Sedamalamakkhanti sedena ceva jallikāsaṅkhātena sarīramalena ca makkhitam̐. Ca-saddena aññampi sarīrassa pīlavaham̐ accāsanādiṃ saṅgaṇhāti. Senāsanam̐ vāti vā-saddena malaggahitapattādīnam̐ saṅgaho daṭṭhabbo. Paribhaṇḍakaraṇādīhīti ādi-saddena pattapacanādīnam̐ saṅgaho daṭṭhabbo. Avisadeti vatthumhi avisade sati, visayabhūte vā. Katham̐ bhāvanamanuyuttassa tāni ajjhakkabāhiravatthūni visayo? Antarantarā

pavattanakacittuppādavaseneva vuttaṃ. Te hi cittuppādā cittekaggatāya aparisuddhabhāvāya saṃvattanti. Cittacetasikesūti nissayādipaccayabhūtesu cittacetasikesu. Ñāṇampīti api-saddo sampiṇḍanattho. Tena “na kevalaṃ vatthuyeva, atha kho tasmīṃ aparisuddhe ñāṇampi aparisuddhaṃ hotī”ti nissayāparisuddhiyā taṃnissitāparisuddhi viya visayassa aparisuddhatāya visayino aparisuddhiṃ dasseti.

Samabhāvakaraṇanti kiccatō anūnādhikabhāvakaraṇaṃ. Saddhindriyaṃ balavaṃ hoti, saddheyyavatthusmiṃ paccayavasena adhimokkhakicassa paṭutarabhāvena paññāya avisadatāya vīriyādīnañca sithilatādīnā saddhindriyaṃ balavaṃ hoti. Tenāha - “itarāni mandānī”ti. Tatoti tasmā, saddhindriyassa balavabhāvato itaresaṇca mandattāti attho. Kosajjapakkhe patituṃ adatvā sampayuttadhammānaṃ paggaṇhanaṃ anubalappadānaṃ paggaḥo. Paggahova kiccaṃ paggaḥakiccaṃ. Kātuṃ na sakkotīti ānetvā sambandhitabbaṃ. Ārammaṇaṃ upagantvā tṭhānaṃ, anissajjanaṃ vā upaṭṭhānaṃ. Vikkhepappaṭipakkho, yena vā sampayuttā avikkhittā honti, so avikkhepo. Rūpagataṃ viya cakkhunā yena yāthāvato visayasabhāvaṃ passati, taṃ dassanakiccaṃ kātuṃ na sakkoti balavatā saddhindriyena adhibhūtattā. Sahajātadhammesu hi indaṭṭhaṃ kārentānaṃ sahapavattamānānaṃ dhammānaṃ ekadesatāvaseneva atthasiddhi, na aññathā. Tasmāti vuttamevatthaṃ kāraṇabhāvena paccāmasati. Tanti saddhindriyaṃ.

Dhammasabhāvapaccavekkhaṇenāti yassa saddheyyassa vatthuno uḷāratādiguṇe adhimuccanassa sātisayappavattiyā saddhindriyaṃ balavaṃ jātaṃ, tassa paccayapaccayuppannatādivibhāgato yāthāvato vīmaṃsanena. Evañhi evaṃdhammatānaya yāthāvasarasato pariggayhamāne savipphāro adhimokkho na hoti “ayaṃ imesaṃ dhammānaṃ sabhāvo”ti pariānanavasena paññābyāpārassa sātisayattā. Dhuriyadhammesu hi yathā saddhāya balavabhāve paññāya mandabhāvo hoti, evaṃ paññāya balavabhāve saddhāya mandabhāvo hoti. Tena vuttaṃ - “taṃ dhammasabhāvapaccavekkhaṇena hāpetabba”nti.

Tathā amanasikārenāti yenākārena bhāvanamanuyuñjantassa saddhindriyaṃ balavaṃ jātaṃ, tenākārena bhāvanāya ananuyuñjanatoti vuttaṃ hoti. Idha duvidhena saddhindriyassa balavabhāvo attano vā paccayavisesena kiccuttariyato vīriyādīnaṃ vā mandakiccatāya. Tattha paṭhamavikappe hāpanavidhi dassito, dutiyavikappe pana yathā manasikaroto vīriyādīnaṃ mandakiccatāya saddhindriyaṃ balavaṃ jātaṃ, tathā amanasikārena vīriyādīnaṃ paṭukiccabhāvāvahena manasikārena saddhindriyaṃ tehi samarasam karontena hāpetabbaṃ. Iminā nayena sesindriyesupi hāpanavidhi veditabbo.

Vakkalītheravatthūti so hi āyasmā saddhādhimuttatāya katādhikāro satthu rūpadassanappasuto eva hutvā viharanto satthārā “kiṃ te, vakkali, iminā pūtikāyena diṭṭhena, yo kho, vakkali, dhammaṃ passati, so maṃ passatī”tiādīnā nayena ovaditvā kammaṭṭhāne niyojitopi taṃ ananuyuñjanto paṇāmito attānaṃ vinipātetuṃ papātaṭṭhānaṃ abhiruhi. Atha naṃ satthā yathānisinnova obhāsavissajjana attānaṃ dassetvā -

“Pāmojjabahulo bhikkhu, pasanno buddhasāsane;

Adhigacche padaṃ santaṃ, saṅkhārūpasamaṃ sukha”nti. -

Gāthaṃ vatvā “ehi, vakkalī”ti āha. So teneva amatena abhisitto haṭṭhatuṭṭho hutvā vipassanaṃ paṭṭhapesi, saddhāya pana balavabhāvena vipassanāvīthiṃ na otari. Taṃ ñatvā bhagavā tassa indriyasamattappaṭipādanāya kammaṭṭhānaṃ sodhetvā

adāsi. So satthārā dinnanaye t̥atvā vipassanaṃ ussukkāpetvā maggappaṭipāṭiyā arahattaṃ pāpuṇi. Tena vuttaṃ - “vakkalittheravatthu cettha nidassana”nti. Etthāti saddhindriyassa adhimattabhāve sesindriyānaṃ sakiccākaraṇe. Itarakiccabhedanti upaṭṭhānādikcavisesaṃ. Passaddhādīti ādi-saddena samādhipekkhāsambojjhaṅgānaṃ saṅgaho. Hāpetabbanti yathā saddhindriyassa balavabhāvo dhammasabhāvapaccavekkhaṇena hāyati, evaṃ vīriyindriyassa adhimattatā passaddhiādibhāvanāya hāyati samādhipakkhiyattā tassā. Tathā hi samādhindriyassa adhimattataṃ kosajjapātato rakkhantī vīriyādibhāvanā viya vīriyindriyassa adhimattataṃ uddhaccapātato rakkhantī passaddhādibhāvanā ekaṃsato hāpeti. Tena vuttaṃ - “passaddhādibhāvanāya hāpetabba”nti.

Soṇattherassa vatthūti sukhumālasoṇattherassa vatthu. So hi āyasmā satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā sītavane viharanto “mama sarīraṃ sukhumālaṃ, na ca sakkā sukheveva sukhaṃ adhigantaṃ, kilametvāpi samaṇadhammo kātabbo”ti t̥hānacaṅkamameva adhiṭṭhāya padhānamanuyuñjanto pādatalesu phoṭesu utṭhitesupi vedanaṃ ajjupekkhitvā daḥhavīriyaṃ karonto accāraddhavīriyatāya visesaṃ nibbattetuṃ nāsakki. Satthā tattha gantvā vīṇūpamovādena ovaditvā vīriyasamatāyojanavidhiṃ dassento kammaṭṭhānaṃ visodhetvā gijjhakūṭaṃ gato. Theropi satthārā dinnanayena vīriyasamataṃ yojetvā bhāvento vipassanampi ussukkāpetvā arahatte paṭiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ - “soṇattherassa vatthu dassetabba”nti. Sesesupīti satisamādhipaṇṇindriyesupi.

Samatanti saddhāpaṇṇānaṃ aññamaññaṃ anūnādhikabhāvaṃ, tathā samādhivīriyānaṃ. Yathā hi saddhāpaṇṇānaṃ visuṃ dhuriyadhammabhūtānaṃ kiccato aññamaññānavattanaṃ visesato icchitabbaṃ, yato nesaṃ samadhuratāya appanā sampajjati, evaṃ samādhivīriyānaṃ kosajjudhaccapakkhikānaṃ samarasatāya sati aññamaññūpatthambhanato sampayuttadhammānaṃ antadvayapātābhāvena sammadeva appanā ijjhati. Balavasaddhotiādi byatirekamukhena vuttassevatthassa samatthanaṃ. Tassattho - yo balavatiyā saddhāya samannāgato avisadaññaṃ, so mudhappasanno hoti, na aveccappasanno. Tathā hi avatthusmiṃ pasīdati seyyathāpi titthiyasāvakā. Kerāṭikapakkhanti sāṭheyyapakkhaṃ bhajati. Saddhāhīnāya paṇṇāya atidhāvanto “deyyavatthupariccāgena vinā cittuppādamattenapi dānamayaṃ puññaṃ hotī”tiādīni parikappeti hetuppaṭirūpakehi vañcito, evaṃbhūto sukkhatakkaviluttacitto paṇḍitānaṃ vacanaṃ nādiyati, saññattiṃ na gacchati. Tenāha - “bhesajjasamuṭṭhito viya rogo atekiccho hotī”ti. Yathā cettha saddhāpaṇṇānaṃ aññamaññaṃ samabhāvo atthāvaho, anatthāvaho visamabhāvo, evaṃ samādhivīriyānaṃ aññamaññaṃ avikkhepāvaho samabhāvo, itaro vikkhepāvaho cāti kosajjaṃ abhibhavati, tena appanaṃ na pāpuṇātīti adhippāyo. Uddhaccaṃ abhibhavatīti etthāpi eseve nayo. Taṃ ubhayanti saddhāpaṇṇādvayaṃ samādhivīriyadvayaṃca. Samaṃ kattabbanti samarasaṃ kātabbaṃ.

Samādhikammikassāti samathakammaṭṭhānikassa. Evanti evaṃ sante, saddhāya thokaṃ balavabhāve satīti attho. Saddahantoti “pathavī pathavīti manasikaraṇamattena kathaṃ jhānuppattī”ti acintetvā “addhā sammāsambuddhena vuttavidhi ijjhissatī”ti saddahanto saddhaṃ janento. Okappentoti ārammaṇaṃ anuppavisitvā viya adhimuccanavasena avakappento pakkhandanto. Ekaggatā balavatī vaṭṭati samādhippadhānattā jhānassa. Ubhinnanti samādhipaṇṇānaṃ. Samādhikammikassa samādhino adhimattatā viya paṇṇāya adhimattatāpi

icchitabbāti āha - “samatāyapī”ti, samabhāvenapīti attho. Appanāti lokiyaappanā. Tathā hi “hotiyevā”ti sāsāṅkaṃ vadati. Lokuttarappanā pana tesaṃ samabhāveneva icchitā. Yathāha - “samathavipassanaṃ yuganaddhaṃ bhāvetī”ti.

Yadi visesato saddhāpaññaṃ samādhivīriyānaṃca samatāva icchitā, kathaṃ satīti āha - “sati pana sabbattha balavatī vaṭṭatī”ti. Sabbatthāti līnuddhaccapakkhikesu pañcasu indriyesu. Uddhaccapakkhike gaṇhanto “saddhāvīriyapaññaṃ”nti āha. Aññathāpīti ca gahetabbā siyā. Tathā hi kosajjapakkhikena ca samādhināicceva vuttaṃ, na “passaddhisamādhipekkhāhī”ti. Sāti sati. Sabbesu rājakammesu niyutto sabbakammiko. Tenāti tena sabbattha icchitabbatthena kāraṇena. Āha atthakathāyaṃ. Sabbattha niyuttā sabbatthikā sabbattha līne uddhate ca citte icchitabbattā, sabbena vā līnuddhaccapakkhiyena bojjhaṅgagaṇaṇa atthetabbāti sabbatthā, sāva sabbatthikā. Cittanti kusalacittaṃ. Tassa hi satipaṭisaraṇaṃ parāyaṇaṃ appattassa pattiyaṃ anadhigatassa adhigamāya. Tenāha - “ārakkhapaccupaṭṭhānā”tiādi.

Khandhādibhedesu anogāḷhapaññaṇanti pariyattibāhusaccavasena pi khandhāyatanādīsu appatitthitabuddhīnaṃ. Bahussutasevanā hi sutamayaññāvaḥ. Taruṇavipassanāsamaṅgīpi bhāvanāmayaññaṇe tthitattā ekaṃsato paññavā eva nāma hotīti āha - “samapañña...pe... puggalasevanā”ti. Ñeyyadhammassa gambhīrabhāvavasena tapparicchedakaññaṇassa gambhīrabhāvaggahaṇanti āha - “gambhīresu khandhādīsu pavattāya gambhīrapaññāyā”ti. Tañhi ñeyyaṃ tādīsāya paññāya caritabbato gambhīraññaṇacariyaṃ. Tassā vā paññāya tattha pabhedato pavatti gambhīraññaṇacariyā, tassā paccavekkhaṇāti āha - “gambhīrapaññāya pabhedapaccavekkhaṇā”ti.

Pañcavidhabandhanakammakāraṇaṃ niraye nibbattasattassa yebhuyyena sabbapaṭhamam karontīti devadūtasuttādīsu ādito vuttattā ca āha - “pañcavidhabandhanakammakāraṇato paṭṭhāyā”ti. Sakaṭavahanādikāletī ādi-saddena tādāññaṃ manussehi tiracchānehi ca vibādhitabbakālaṃ saṅgaṇhāti. Ekaṃ buddhantaranti idaṃ aparāpaṇesu petesuyeva uppajjanakasattavasena vuttaṃ, ekaccānaṃ vā petānaṃ ekaccatiracchānānaṃ viya dīghāyukatā siyāti tathā vuttaṃ. Tathā hi kāḷo nāgarājā catunnaṃ buddhānaṃ sammukhībhāvaṃ labhitvā tthitopi metteyyassapi bhagavato sammukhībhāvaṃ labhissatīti vadanti, yatassa kappāyukatā vuttā.

Evaṃ ānisaṃsadassāvinoti vīriyāyatto eva sabbo lokiyo lokuttaro ca visesādhigamoti evaṃ vīriye ānisaṃsadassanasīlassa. Gamanavīthinti sapubbabhāgaṃ nibbānagāminipaṭipadaṃ, saha vipassanāya ariyamaggappaṭipāṭi, sattavisuddhiparamparā vā. Sā hi “bhikkhuno vaṭṭaniyyānāya gantabbā paṭipajjitabbā paṭipadā”ti katvā gamanavīthi nāma.

Kāyadaḷhībahuloti yathā tathā kāyassa daḷhīkammappasuto. Piṇḍapātanti raṭṭhapiṇḍam. Paccayadāyakānaṃ attani kāraṇaṃ attano sammāpaṭipattiyaṃ mahapphalabhāvassa karaṇena piṇḍassa bhikkhāya paṭipūjanā piṇḍapātāpacāyaṇaṃ.

Nīharantoti pattatthavikato nīharanto. Taṃ saddaṃ sutvāti taṃ upāsikāya vacanaṃ paṇṇasālādvāre tthitova pañcābhiññaṭāya dibbasotena sutvā. Manussasampatti, dibbasampatti, nibbānasampattīti imā tisso sampattiyo. Dātuṃ sakkhissasīti tayi katena dānamayena veyyāvaccamayena ca puññaṇakammena

khettavisesabhāvūpagamanena aparāparaṃ devamanussānaṃ sampattiyo ante nibbānasampattiñca dātuṃ sakkhissasīti therō attānaṃ pucchati. Sitaṃ karontoti “akiccheneva mayā vaṭṭadukkhāṃ samatikkanta”nti paccavekkhaṇāvasāne sañjātapāmojjavasena sitaṃ karonto.

Nipparissayakāloti nirupaddavakālo, tadā bhikkhusaṅghassa sulabhā paccayā hontīti paccayahetukā cittapīlā natthīti adhippāyo. Passantānaṃyevāti anādare sāmivacanaṃ. Khīradhenunti khīradāyikaṃ dhenuṃ. Kiñcideva katvāti kiñcideva bhatikammaṃ katvā. Uccuyantakammanti uccuyantasālāya kātabbaṃ kiccaṃ. Tameva magganti upāsakena paṭipannamaggaṃ. Upakaṭṭhāyāti āsannāya. Vipphaṇṇanti jātidhammakuladhammādilaṅghanena asammāpaṭipannaṃ. Evanti yathā asammāpaṭipanno putto tāya eva asammāpaṭipattiyā kulasantānato bāhiro hutvā pitu santikā dāyajjassa na bhāgī, evaṃ kusītopi teneva kusītabhāvena na sammāpaṭipanno satthu santikā laddhabbaariyadhanadāyajjassa na bhāgī. Āraddhavīriyova labhati sammāpaṭipajjanato. Uppajjati vīriyasambojjhaṅgoti yojanā, evaṃ sabbattha.

Mahāti sīlādiguṇehi mahanto vipulo anaññasādhāraṇo. Taṃ panassa guṇamahattaṃ dasasahassilokadhātukampanena loke pākaṇanti dassento “satthuno hī”tiādimāha.

Yasmā satthusāsane pabbajitassa pabbajjūpagamanena sakyaputtiyabhāvo sañjāyati, tasmā buddhaputtabhāvaṃ dassento “asambhinnāyā”tiādimāha.

Alasānaṃ bhāvanāya nāmamattampi ajānantānaṃ kāyadaḥhibahulānaṃ yāvadatthaṃ bhuñjitvā seyyasukhādianuyuñjanakānaṃ tiracchānagatikānaṃ puggalānaṃ dūrato vajjanā kusītapuggalaparivajjanāti āha - “kucchiṃ pūretvā ṭhitaajagarasadise”tiādi. “Divasaṃ caṅkamaṇaṃ nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhessāmā”tiādinā bhāvanārambhavasena āraddhavīriyānaṃ daḥhaparakkamaṇaṃ kālena kālaṃ upasaṅkamaṇā āraddhavīriyapuggalasevanāti āha - “āraddhavīriye”tiādi. Visuddhimagge pana jātimahattapaccavekkhaṇā sabrahmacārimahattapaccavekkhaṇāti idaṃ dvayaṃ na gahitaṃ, thinamiddhavinodanātaṃ sammappadhānapaccavekkhaṇatāti idaṃ dvayaṃ gahitaṃ. Tattha ānisaṃsadassāvitāya eva sammappadhānapaccavekkhaṇā gahitā hoti lokiyalokuttaravisesādhigamassa vīriyāyattatādassanabhāvato, thinamiddhavinodanaṃ pana tadadhimuttatāya eva gahitaṃ hoti. Vīriyuppādane yuttappayuttassa thinamiddhavinodanaṃ atthasiddhamevāti. Tattha thinamiddhavinodanakusītapuggalaparivajjanaāraddhavīriyapuggalasevanatadadhimuttatāpaṭipakkhavidhamanapaccayūpasamhāravasena apāyabhayapaccavekkhaṇādayo samuttejanavasena vīriyasambojjhaṅgassa uppādakā daṭṭhabbā.

Buddhānussatiyā upacārasamādhiniṭṭhattā vuttaṃ - “yāva upacārā”ti. Sakalasarīraṃ pharamānoti pītisamutṭhānehi paṇītarūpehi sakalasarīraṃ pharamāno, dhammasaṅghaguṇe anussarantassapi yāva upacārā sakalasarīraṃ pharamāno pītisambojjhaṅgo uppajjatīti evaṃ sesaanussatīsu, pasādanīyasuttantapaccavekkhaṇāya ca yojetabbaṃ tassāpi vimuttāyatanabhāvena taggatikattā. Evarūpe kāleti “dubbhikkhabhayādīsū”ti vuttakāle. Samāpatti...pe... na samudācarantīti idaṃ upasamānussatiyā vasena vuttaṃ. Saṅkhārānañhi vasena sappadesavūpasamepi nippadesavūpasame viya tathā saññāya pavattito bhāvanāmanasikāro kilesavikkhambhanasamattho hutvā upacārasamādhim āvahanto

tathārūpapītisomanassasamannāgato pītisambojjhaṅgassa upādāya hotīti. Tattha “vikkhambhitā kilesā”ti pāṭho. Na samudācarantīti iti-saddo kāraṇattho. Yasmā na samudācaranti, tasmā taṃ nesam asamudācāraṃ paccavekkhantassāti yojanā. Na hi kilese paccavekkhantassa bojjhaṅguppatti yuttā, pasādanīyesu ṭhānesu pasādasinehābhāvena lūkhahadayatāya lūkhatā. Sā tattha ādaragāravākaraṇena viññāyatīti āha - “asakkaccakiriyāya saṃsūcitalūkhabhāve”ti.

Paṇītabhojanasevanatāti paṇītasappāyabhojanasevanatā.

Uturiyāpathasukhaggahaṇena sappāyauturiyāpathaggahaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Tañhi tividhampi sappāyaṃ seviyamānaṃ kāyassa kalyatāpādanavasena cittassa kalyataṃ āvahantaṃ duvidhāyapi passaddhiyā kāraṇaṃ hoti. Ahetukasattesu labbhamānaṃ sukhadukkhanti ayameko anto, issarādivisamahetukanti pana ayaṃ dutiyo. Ete ubho ante anupagamma yathāsakaṃ kammunā hotīti ayaṃ majjhimā paṭipatti. Majjhatto payogo yassa so majjhattapayogo, tassa bhāvo majjhattapayogatā. Ayañhi sabhāvāsāraddhatāya taṃpassaddhakāyatāya kāraṇaṃ hoti, passaddhidvayaṃ āvahati. Eteneva sāraddhakāyapuggalaparivajjanapassaddhakāyapuggalasevanānaṃ tadāvahanatā saṃvaṇṇitāti daṭṭhabbaṃ.

Vatthuvisadakiriyā indriyasamattappaṭipādanā ca paññāvahā vuttā, samādhānāvahāpi tā honti. Samādhānāvahabhāveneva paññāvahabhāvatoti vuttaṃ - “vatthuvisadakiriyā...pe... veditabbā”ti.

Kāraṇakosallabhāvanākosallānaṃ nānantariyabhāvato rakkhanākosallassa ca taṃmūlakattā “nimittakusalatā nāma kasiṇanimittassa uggahakusalatā”icceva vuttaṃ. Kasiṇanimittassāti ca nidassanamattaṃ daṭṭhabbaṃ. Asubhanimittādikassapi hi yassa kassaci jhānuppattinimittassa uggahakosallaṃ nimittakusalatā evāti. Atisithilavīriyatādīhīti ādi-saddena paññāpayogamandataṃ payogavekallaṇca saṅgaṇhāti. Tassa paggaṇhananti tassa līnassa cittassa dhammavicayasambojjhaṅgādisamuṭṭhāpanena layāpattito samuddharaṇaṃ. Vuttañhetam bhagavatā -

“Yasmiṇca kho, bhikkhave, samaye līnaṃ cittaṃ hoti, kālo tasmiṃ samaye dhammavicayasambojjhaṅgassa bhāvanāya, kālo vīriyasambojjhaṅgassa bhāvanāya, kālo pītisambojjhaṅgassa bhāvanāya. Taṃ kissa hetu? Līnaṃ, bhikkhave, cittaṃ, taṃ etehi dhammehi susamuṭṭhāpayam hoti. Seyyathāpi, bhikkhave, puriso parittaṃ aggim ujjaletukāmo assa. So tattha sukkhāni ceva tiṇāni pakkhipeyya, sukkhāni ca gomayāni pakkhipeyya, sukkhāni ca kaṭṭhāni pakkhipeyya, mukhavātaṇca dadeyya, na ca paṃsukena okireyya, bhabbo nu kho so puriso parittaṃ aggim ujjaletunti? Evaṃ, bhante”ti.

Ettha ca yathāsakaṃ āhārasena dhammavicayasambojjhaṅgādīnaṃ bhāvanā samuṭṭhāpanāti veditabbā, sā anantaraṃ vibhāvitā eva.

Accāraddhavīriyatādīhīti ādi-saddena paññāpayogabalavataṃ pamoduppilāpanaṇca saṅgaṇhāti. Tassa niggaṇhananti tassa uddhatassa cittassa samādhisambojjhaṅgādisamuṭṭhāpanena uddhatāpattito nisedhanaṃ. Vuttampi cetam bhagavatā -

“Yasmiṇca kho, bhikkhave, samaye uddhataṃ cittaṃ hoti, kālo tasmiṃ samaye passaddhisambojjhaṅgassa bhāvanāya, kālo samādhisambojjhaṅgassa bhāvanāya, kālo upekkhāsambojjhaṅgassa

bhāvanāya. Taṃ kissa hetu? Uddhataṃ, bhikkhave, cittaṃ, taṃ etehi dhammehi suvūpasamaṃ hoti. Seyyathāpi, bhikkhave, puriso mahantaṃ aggikkhandhaṃ nibbāpetukāmo assa, so tattha allāni ceva tiṇāni pakkhipeyya, allāni ca gomayāni nikkhipeyya, allāni ca kaṭṭhāni pakkhipeyya, mukhavātañca na dadeyya, paṃsukena ca okireyya, bhabbo nu kho so puriso mahantaṃ aggikkhandhaṃ nibbāpetunti? Evaṃ, bhante”ti.

Etthāpi yathāsakaṃ āhāravasena passaddhisambojjhaṅgādīnaṃ bhāvanā samuṭṭhāpanāti veditabbā. Tattha passaddhisambojjhaṅgassa bhāvanā vuttā eva, samādhisambojjhaṅgassa vuccamānā, itarassa anantaraṃ vakkhati.

Paññāpayogamandatāyāti paññābyāpārassa appakabhāvena. Yathā hi dānaṃ alobhappadhānaṃ, sīlaṃ adosappadhānaṃ, evaṃ bhāvanā amohappadhānā. Tattha yadā paññā na balavatī hoti, tadā bhāvanā pubbenāparaṃ visesāvahā na hoti. Anabhisaṅgato viya āhāro purisassa, yogino cittassa abhiruciṃ na janeti, tena taṃ nirassādaṃ hoti. Tathā bhāvanāya sammadeva avīthipaṭipattiyā upasamasukhaṃ na vindati, tenapi cittaṃ nirassādaṃ hoti. Tena vuttaṃ - “paññāpayogamandatāyā...pe... nirassādaṃ hoti”ti. Tassa saṃveguppādanaṃ pasāduppādanañca tikicchananti taṃ dassento, “aṭṭha saṃvegavatthūnī”tiādimāha. Tattha jātijarābyādhimaraṇāni yathārahaṃ sugatiyaṃ duggatiyañca hontīti tadaññameva pañcavidhabandhanādikhuppiśāsādiaññamaññaviheṭhanādihetukaṃ apāyadukkhaṃ daṭṭhabbaṃ. Tayidaṃ sabbaṃ tesāṃ tesāṃ sattānaṃ paccuppannabhavanissitaṃ gahitanti atīte anāgate ca kāle vaṭṭamūlakadukkhāni visuṃ gahitāni. Ye pana sattā āhārūpajīvino, tattha ca uṭṭhānaphalūpajīvino, tesāṃ aññehi asādhāraṇajīvitadukkhaṃ aṭṭhamāṃ saṃvegavatthu gahitanti daṭṭhabbaṃ. Ayaṃ vuccati samaye sampahaṃsanatāti ayaṃ bhāvanācittassa sampahaṃsitabbasamaye vuttanayeneva saṃvegajananavasena ceva pasāduppādanavasena ca sammadeva pahaṃsanā, saṃvegajananapubbakapasāduppādanena tosanāti attho.

Sammāpaṭipattiṃ āgammāti līnuddhaccavirahena samathavīthipaṭipattiyā ca sammā avisamaṃ sammadeva bhāvanāpaṭipattiṃ āgama. Alīnantiādīsu kosajjapakkhiyānaṃ dhammānaṃ anadhimattatāya alīnaṃ, uddhaccapakkhikānaṃ anadhimattatāya anuddhataṃ, paññāpayogasampattiyā upasamasukhādhigamena ca anirassādaṃ, tato eva ārammaṇe samappavattaṃ samathavīthipaṭipannaṃ. Alīnānuddhatāhi vā ārammaṇe samappavattaṃ, anirassādatāya samathavīthipaṭipannaṃ. Samappavattiyā vā alīnaṃ anuddhataṃ, samathavīthipaṭipattiyā anirassādanti daṭṭhabbaṃ. Tattha alīnatāya paggahe, anuddhatatāya niggahe, anirassādatāya sampahaṃsane na byāpāraṃ āpajjati. Ayaṃ vuccati samaye ajjuhekkhanatāti ayaṃ ajjuhekkhitabbasamaye bhāvanācittassa pagghaniggahasampahaṃsanesu byāvaṭatāsāṅkhātāṃ paṭipakkhaṃ abhibhuyya ajjuhekkhanā vuccati. Paṭipakkhavikkhambhanato vipassanāya adhiṭṭhānabhāvūpagamanato ca upacārajjhānampi samādhānakiccanipphattiyā puggalassa samāhitabhāvasādhanamevāti tattha samadhurabhāvenāha - “upacāraṃ vā appanaṃ vā”ti. Esa uppajjati esa samādhisambojjhaṅgo anuppanno uppajjati.

Anurodhavirodhappahānavasena majjhattabhāvo upekkhāsambojjhaṅgassa kāraṇaṃ tasmīṃ sati sijjhanato, asati ca asijjhanato, so ca majjhattabhāvo visayavasena duvidhoti āha - “sattamajjhattatā saṅkhāramajjhattatā”ti. Tadubhayena ca virujjhaṇaṃ passaddhisambojjhaṅgabhāvanāya eva dūrīkatanti anurujjhanasseva

pahānavidhiṃ dassetuṃ - “sattamajjhataṭṭā”tiādi vuttaṃ. Tenāha - “sattasaṅkhārakelāyanapuggalaparivajjanatā”ti. Upekkhāya hi visesato rāgo paṭipakkho. Tathā cāha - “upekkhā rāgabahulassa visuddhimaggo”ti. Dvīhākārehīti kammassakatāpaccavekkhaṇaṃ, attasuññatāpaccavekkhaṇanti, imehi dvīhi kāraṇehi. Dvīhevāti avadhāraṇaṃ saṅkhyāsamānatādassanattamaṃ. Saṅkhyā eva hettha samānā, na saṅkhyeyyaṃ sabbathā samānanti. Assāmikabhāvo anattaniyatā. Sati hi attani tassa kiñcanabhāvena cīvaraṃ aññaṃ vā kiñci attaniyaṃ nāma siyā, so pana koci natthevāti adhippāyo. Anaddhaniyanti na addhānakkhamaṃ, na ciraṭṭhāyī ittaṃ aniccanti attho. Tāvakālikanti tasseva vevacanaṃ.

Mamāyatīti mamattaṃ karoti, mamāti taṇhāya pariggayha tiṭṭhati. Dhanāyantāti dhanam dabbam karontā.

419. Sammādhassanalakkhaṇāti sammā aviparītaṃ aniccādivasena dassanasabhāvā. Sammābhiniropanalakkhaṇoti sammadeva ārammaṇe cittassa abhiniropanasabhāvo. Caturaṅgasamannāgatā vācā janaṃ saṅgaṇhātīti tabbipakkhaviratisabhāvā sammāvācā bheda karamicchāvācāpahānena jane sampayutte ca pariggaṇhanakiccavatī hotīti “pariggahalakkhaṇā”ti vuttā. Visamvādanādikiccatāya hi lūkhānaṃ apariggāhakānaṃ musāvādādīnaṃ paṭipakkhabhūtā siniddhabhāvena pariggahaṇasabhāvā sammājappanakicca sammāvācā tappaccayasubhāsitasampañiggāhake jane sampayuttadhamme ca pariggaṇhantī pavattatīti pariggahalakkhaṇā. Yathā cīvarakammādippayogasaṅkhāto kammanto kātabbaṃ cīvararajanādikaṃ samuṭṭhāpeti nipphādeti, taṃtaṃkiriyaṇipphādako vā cetanāsaṅkhāto kammanto hatthacalanādikaṃ kiriyaṃ samuṭṭhāpeti, evaṃ sāvajjakattabbakiriyaṃsamuṭṭhāpakamicchākammantappahānena sammākammanto niravajjassa kattabbassa niravajjākārena samuṭṭhāpanakiccavā hotīti āha - “sammāsamuṭṭhāpanalakkhaṇo”ti. Sampayuttadhammānaṃ vā ukkhipanaṃ samuṭṭhāpanaṃ kāyikakiriyaṃ bhārukkhipanaṃ viya. Sammāvodāpanalakkhaṇoti jīvamānassa puggalassa, sampayuttadhammānaṃ vā jīvitindriyavuttiyā, ājīvasseva vā sammadeva sodhanaṃ vodāpanaṃ lakkhaṇaṃ etassāti sammāvodāpanalakkhaṇo. Atha vā kāyavācānaṃ khandhasantānassa ca saṃkilesabhūtamicchāājīvappahānena sammāājīvo “vodāpanalakkhaṇo”ti vutto. Sammāvāyāmasatisamādhīsu vattabbaṃ heṭṭhā vuttameva.

Paññāya kusalānaṃ dhammānaṃ pubbaṅgamabhāvato sabbepi akusalā dhammā tassā paṭipakkhāvāti vuttaṃ - “aññehipi attano paccanīkakilesehi saddhi”nti. Atha vā attano paccanīkakilesā diṭṭhekaṭṭhā avijjādayo paññāya ujupaccanīkabhāvato. Passatīti passantī viya hoti vibandhābhāvato. Tenāha - “tappaṭicchādaka...pe... asammohato”ti. Sammāsaṅkappādīnaṃ micchāsaṅkappādayo ujuvipaccanīkāti āha - “sammāsaṅkappādayo...pe... pajahantī”ti. Tatthevāti iminā attano paccanīkakilesehi saddhinti imamatthaṃ anukaḍḍhati. Visesatoti sammādiṭṭhiyā vuttakiccato visesena. Etthāti etesu sammāsaṅkappādīsu.

Esā sammādiṭṭhi nāmāti lokiyaṃ lokuttarañca ekajjhaṃ katvā vadati missakatābhāvato. Tenāha - “pubbabhāge”tiādi. Ekārammaṇā nibbānārammaṇattā. Kiccatoti pubbabhāge dukkhādīhi ñāṇehi kātabbakiccasa idha nipphattito, imasseva vā ñāṇassa dukkhādippakāsanakiccato. Cattāri nāmāni labhati dukkhaṇiparīññādicatukiccasādhanaṃ. Tīṇi nāmāni labhati kāmasaṅkappādippahānakiccanipphattito. Sikkhāpadavibhaṅge “viraticetanā taṃsampayuttā ca dhammā sikkhāpadānī”ti vuttāni, tattha padhānaṃ

viraticetanānaṃ vasena “viratīyopi honti cetanādayopī”ti āha. “Sammā vadati etāyā”tiādinā atthasambhavato sammāvācādayo tayo viratīyopi honti cetanādayopi. Musāvādādihi viramaṇakāle viratīyo, subhāsītādivācābhāsanādikāle cetanādayo yojetabbā. Maggakkhaṇe pana viratīyova maggalakkhaṇappattito. Na hi cetanā niyyānasabhāvā. Atha vā ekassa ñāṇassa dukkhādiñāṇatā viya ekāya viratīyā musāvādādiviratibhāvo viya ca ekāya cetanāya sammāvācādikiccattayasādhanasabhāvā sammāvācādivihāvāsiddhito “maggakkhaṇe viratīyovā”ti vuttaṃ.

Cattāri nāmāni labhatīti catusammappadhānacatusatipaṭṭhānavasena labhati. Maggakkhaṇeti ānetvā sambandho. Pubbabhāgepi maggakkhaṇepi sammāsamādhī evāti yadipi samādhīupakāraṇaṃ abhiniropanānumajjanasampiyyāyanabrūhanasantasukhānaṃ vitakkādīnaṃ vasena catūhi jhānehi sammāsamādhī vibhatto, tathāpi vāyāmo viya anuppannākusalānuppādanādicatuvāyāmakiccaṃ, sati viya ca asubhāsukhāniccānattesu kāyādīsū subhādisaññāpahānalakkhaṇaṃ catusatikiccaṃ, eko samādhī catujjhānasamādhīkiccaṃ na sādhetīti pubbabhāgepi paṭhamajjhānasamādhī, paṭhamajjhānasamādhī eva maggakkhaṇepi, tathā pubbabhāgepi catutthajjhānasamādhī, catutthajjhānasamādhī eva maggakkhaṇepīti attho.

“Kiṃ panāyaṃ maggadhammānaṃ desanānukkamo, kevalaṃ vācāya kamavattinibhāvato, udāhu kañci visesaṃ upādāyā”ti vicāraṇāyaṃ kañci visesaṃ upādāyāti dassento āha - “imesū”tiādi. Tattha bhāvanānubhāvā hitaphalāya sātisaṃ tikkhavisadabhāvappattiyā acchariyabbhūtasamatthatāyogena sabbaso paṭipakkhavidhamanena yāthāvato dhammasabhāvabodhanena ca sammādiṭṭhiyā bahukārātā veditabbā. Tenāha - “ayaṃ hī”tiādi.

Tassāti sammādiṭṭhiyā. Bahukāroti dhammasampaññavedhe bahūpakāro. Idāni tamatthaṃ upamāhi vibhāvetuṃ, “yathā hī”tiādi vuttaṃ.

Vacībhedassa kārako vitakko sāvajjānavajjavacībhedanivattanappavattanākārāya sammāvācāyapi upakārako evāti āha - “svāyaṃ...pe... sammāvācāyapi upakārako”ti. Sammāsaṅkappo hi saccavācāya virativācāyapi visesapaccayo micchāsaṅkappatadekaṭṭhakilesappahānato.

Samvidahitvātiādisu sammā vidahanaṃ kammantappayojanañca ekantānavajjavacīkāyakammavasena icchitabbanti virativācāvasena samvidahanaṃ viratikammantasappa payojanañca nidassanti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ hissa sammāvācāya sammākammantassāpi bahukārātā jotitā siyā. Vacībhedanīyāmikā hi vacīduccaritavirati kāyikakiriyāyāmikāya kāyaduccaritaviratiyā upakārikā. Tathā hi viśaṃvādanādimicchāvācato avirato micchākammantatopi na viramateva. Yathāha - “ekaṃ dhammaṃ atītassa...pe... natthi pāpaṃ akāriya”nti. Tasmā avisaṃvādanādisammāvācāya ṭhito sammākammantampi pūretyevāti vacīduccaritavirati kāyaduccaritaviratiyā upakārikā.

Yasmā ājīvapārisuddhi nāma dussīlyappahānapubbikā, tasmā sammāvācākammantānantaraṃ sammāājīvo desitoti dassetuṃ - “catubbidhaṃ panā”tiādi vuttaṃ. Ettāvatāti parisuddhasīlājīvikāmattena. Idaṃ vīriyanti catusammappadhānavīriyaṃ.

Vīriyārambhopi sammāsati pariggahito eva nibbānāvaho, na kevaloti dassetuṃ - “tato”tiādi vuttaṃ. Sūpaṭṭhitāti bahiddhāvikkekhepaṃ pahāya suṭṭhu upaṭṭhitā kātabbā. Samādhissa upakāradhammā nāma yathāvuttavattuvisadakiriyādayo. Tappaṭipakkhato anupakāradhammā veditabbā. Gatiyoti nipphattiyo. Samanvesitvāti sammā pariyesitvā.

427. Yathā itthīsu kathā pavattā adhiṭṭhīti vuccati, evaṃ attānaṃ adhikicca pavattā ajjhataṃ. “Evaṃ pavattamānā mayaṃ ‘attā’ti gahaṇaṃ gamissāmā”ti iminā viya adhippāyena attānaṃ adhikicca uddissa pavattā sattasantati pariyāpannā ajjhataṃ. Tasmīṃ ajjhatarūpe, attano kesādivatthuke kasiṇarūpeti attho. Parikkammavasena ajjhataṃ rūpasaññīti parikkammakaraṇavasena ajjhataṃ rūpasaññī, na appanāvasena. Na hi paṭibhāganimitṭārammaṇā appanā ajjhattavisayā sambhavati. Taṃ pana ajjhataṃ parikkammavasena laddhaṃ kasiṇanimittaṃ avisuddhameva hoti, na bahiddhā parikkammavasena laddhaṃ viya visuddhaṃ. Tenāha - “taṃ panā”tiādi.

Yassevaṃ parikkammaṃ ajjhataṃ uppannanti yassa puggalassa evaṃ vuttappakārena ajjhataṃ parikkammaṃ jātaṃ. Nimittaṃ pana bahiddhāti paṭibhāganimitṭaṃ sasantati pariyāpannaṃ na hotīti bahiddhā. Parittānīti yathā laddhāni suppasarāvamattāni. Tenāha - “avaḍḍhitānī”ti. Parittavasenevāti vaṇṇavasena ābhoge vijjamaṇepi parittavaseneva idaṃ abhibhāyatanaṃ vuttaṃ parittatā hettha abhibhavanassa kāraṇaṃ. Vaṇṇābhoge satipi asatipi abhibhavatīti abhibhu, parikkammaṃ, ñāṇaṃ vā. Abhibhu āyatanaṃ etassāti abhibhāyatanaṃ, jhānaṃ. Abhibhavatibbaṃ vā ārammaṇasaṅkhātāṃ āyatanaṃ etassāti abhibhāyatanaṃ. Atha vā ārammaṇābhibhavanato abhibhu ca taṃ āyatanañca yogino sukhavisesānaṃ adhiṭṭhānabhāvato manāyatanadhammāyatanabhāvato cāti sasampayuttajjhānaṃ abhibhāyatanaṃ. Abhibhāyatanabhāvanā nāma tikkhapaññasseva sambhavati, na itarassāti āha - “ñānuttariko puggalo”ti. Abhibhavitvā samāpajjatīti ettha abhibhavanaṃ samāpajjanañca upacārajjhānādhi gamanasamanantareva appanājhānuppādananti āha - “saha nimittuppādenevettha appanaṃ pāpetī”ti. Saha nimittuppādenāti ca appanāparivāsābhāvassa lakkhaṇavacanametam. Yo khippābhiññoti vuccati, tatopi ñānuttarasseva abhibhāyatanabhāvanā. Etthāti etasmīṃ nimitte. Appanaṃ pāpetīti bhāvanāppanaṃ neti.

Ettha ca keci “uppanne upacārajjhāne taṃ ārabha ye heṭṭhimantena dve tayo javanavārā pavattanti, te upacārajjhānapakkhikā eva, tadanantaram bhavaṅgaparivāsena upacārasevanāya ca vinā appanā hoti, saha nimittuppādeneva appanaṃ pāpetī”ti vadanti, taṃ tesam matimattaṃ. Na hi pārivāsikaparikkammena appanāvāro icchito, nāpi mahaggaṭappamāṇajjhānesu viya upacārajjhāne ekantato paccavekkhaṇā icchitabbā. Tasmā upacārajjhānādhi gamato paraṃ katipayabhavaṅgacittāvasāne appanaṃ pāpuṇanto “saha nimittuppādenevettha appanaṃ pāpetī”ti vutto. Saha nimittuppādenāti ca adhippāyikamidaṃ vacanaṃ, na nītatthaṃ, tattha adhippāyo vuttanayeneva veditabbo. Na antosamāpattiyam tadā tathārūpassa ābhogassa asambhavato. Samāpattito vuṭṭhitassa ābhogo pubbhāgabhāvanāvasena jhānakkhaṇe pavattaṃ abhibhavanākāraṃ gahetvā pavattoti daṭṭhabbaṃ. Abhidhammaṭṭhakathāyaṃ pana “imināssa pubbhābhogo kathito”ti vuttaṃ. Antosamāpattiyam tadā tathā ābhogābhāve kasmā jhānasaññāyapīti vuttanti āha - “abhibhavasaññā hissa antosamāpattiyampi atthī”ti.

Vaḍḍhitappamāṇānīti vipulappamāṇānīti attho, na ekaṅguladvaṅgulādivaḍḍhiṃ

pāpitāni tathā vaḍḍhanassevettha asambhavato. Tenāha - “mahantānī”ti.
Bhattavaḍḍhitakanti bhuñjanabhājane vaḍḍhetvā dinnam bhattam, ekāsane purisena
bhuñjitabbhattato upaḍḍhabhattanti attho.

Rūpe saññā rūpasaññā, sā assa atthīti rūpasaññī, na rūpasaññī arūpasaññī.
Saññāsīsena jhānam vadati. Rūpasaññāya anuppādanamevettha alābhitā.
Bahiddhāva uppannanti bahiddhāvatthusmimyeva uppannam. Ettha ca -

“Ajjhataṃ rūpasaññī bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni.
Ajjhataṃ rūpasaññī bahiddhā rūpāni passati appamāṇāni
suvaṇṇadubbaṇṇāni. Ajjhataṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati parittāni
suvaṇṇadubbaṇṇāni. Ajjhataṃ arūpasaññī bahiddhā rūpāni passati
appamāṇāni suvaṇṇadubbaṇṇānī”ti -

Evamidha cattāri abhibhāyatanāni āgatāni. Abhidhamme pana “ajjhataṃ arūpasaññī
bahiddhā rūpāni passati parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni, appamāṇāni
suvaṇṇadubbaṇṇānī”ti evamāgatāni. Tattha ca kāraṇam abhidhammaṭṭhakathāyaṃ
vuttameva. Tathā hi vuttaṃ aṭṭhasāliniyaṃ -

“Kasmā pana yathā suddhā ‘ajjhataṃ rūpasaññī eko bahiddhā rūpāni passati
parittānī’tiādi vuttaṃ, evaṃ avatvā idha catūsupi abhibhāyatanesu ajjhataṃ
arūpasaññitāva vuttāti. Ajjhatarūpānam anabhibhavanīyato. Tattha vā hi idha
vā bahiddhā rūpāneva abhibhavitabbāni, tasmā tāni niyamato vattabbānī”ti.

Tatrāpi idhapi vuttāni “ajjhataṃ rūpasaññī ajjhataṃ arūpasaññīti idaṃ pana satthu
desanāvilāsamattamevā”ti. Ayaṃ panettha adhippāyo - idha vaṇṇābhogarahitāni
sahitāni ca sabbāni parittāni suvaṇṇadubbaṇṇāni abhibhuyyāti. Pariyāyakathā hi
suttantadesanāti. Abhidhamme pana nippariyāyadesanattā vaṇṇābhogarahitāni
visuṃ vuttāni, tathā sahitaṃ. Atthi hi ubhayattha abhibhavanavisesoti. Tathā idha
pariyāyadesanattā vimokkhānampi abhibhavanapariyāyo atthīti “ajjhataṃ
rūpasaññī”tiādinā paṭhamadutiyaabhibhāyatanesu paṭhamavimokkho,
tatiyacatutthaabhibhāyatanesu dutiyavimokkho, vaṇṇābhāyatanesu
tatiyavimokkho ca abhibhavanapattito saṅgahito. Abhidhamme pana
nippariyāyadesanattā vimokkhābhāyatanāni asaṅkarato desetum vimokkhe
vajjetvā abhibhāyatanāni kathitāni. Sabbāni ca vimokkhakiccāni jhānāni
vimokkhadesanāyaṃ vuttāni. Tadeva “ajjhataṃ rūpasaññī”ti āgatassa
abhibhāyatanadvayassa abhidhamme abhibhāyatanesu avacanato “rūpī rūpāni
passati”tiādīnañca sabbavimokkhakiccasādhāraṇavacanabhāvato vavatthānam
katanti viññāyati.

Ajjhattarūpānam anabhibhavanīyatoti idaṃ abhidhamme katthacipi “ajjhatarūpāni
passati”ti avatvā sabbattha yaṃ vuttaṃ - “bahiddhā rūpāni passati”ti, tassa
kāraṇavacanam. Tena yaṃ aññahetukaṃ suddhā “bahiddhā rūpāni passati”ti
vacanam, taṃ tena hetunā vuttaṃ. Yaṃ pana desanāvilāsahetukaṃ ajjhataṃ
arūpasaññitāya eva abhidhamme vacanam, na tassa aññam kāraṇam maggitabbanti
dasseti. Ajjhatarūpānam anabhibhavanīyatā ca tesam bahiddharūpānam viya
avibhūtattā. Desanāvilāso ca yathāvuttavavatthānavasena veditabbo
veneyyajjhāsayavasena vijjamānapariyāyakathanabhāvato. Desanāvilāso hi nāma

veneyyajjhāsayanurūpaṃ vijjamānassa ca pariyāyassa vibhāvanam, na yassa kassaci, tasmā “idha pariyāyadesanattā”tiādinā vuttappakāraṃ vavatthānaṃ desanāvīlāsanibandhananti daṭṭhabbaṃ.

Suvaṇṇadubbaṇṇānīti eteneva siddhattā na nīlādiabhibhāyatanāni vattabbānīti ce? Na nīlādīsu katādhikārānaṃ nīlādibhāvasseva abhibhavanakāraṇattā. Na hi tesam parisuddhāparisuddhavaṇṇānaṃ parittatā appamānatā vā abhibhavanakāraṇaṃ, atha kho nīlādibhāvo evāti. Etesu ca parittādikasiṇarūpesu yaṃyaṃcaritassa imāni abhibhāyatanāni ijjhanti, taṃ dassetuṃ - “imesu panā”tiādi vuttaṃ.

Sabbasaṅgāhikavasenāti nīlavaṇṇanīlanidassananīlanibhāsānaṃ sādharmaṇavasena. Vaṇṇavasenāti sabhāvavaṇṇavasena. Nidassanavasenāti passitabbatāvasena, cakkhuviññānavīthiyā gahetabbatāvasena. Obhāsavasenāti sappabhāsātāya avabhāsanavasena. Vaṇṇadhātuyā vāti añjanarajatavatthādivaṇṇadhātuyā. Lokiyāneva rūpāvacarajjhānabhāvato.

435. Rūpīti ettha yenāyaṃ sasantatipariyāpannena rūpena samannāgato, taṃ yassa jhānassa hetubhāvena viṣiṭṭharūpaṃ hoti. Yena viṣiṭṭhena rūpīti vucceyya, tadeva sasantatipariyāpannarūpanimittaṃ jhānaṃ. Idha pana paramatthato rūpibhāvasādhakanti āha - “ajjhattaṃ kesādīsū”tiādi. Rūpajjhānaṃ rūpanti uttarapadalopena vuttaṃ - “rūpūpapattiyā”tiādīsū viya.

Subhantveva adhimutto hotīti ayaṃ tatiyavimokkha. Idha suparisuddhanīlādivaṇṇakasiṇajjhānavasena vuttoti dassetvā idāni paṭisambhidāpāliyaṃ tassa brahmavihārājjhānavasena āgatabhāvaṃ dassetuṃ - “paṭisambhidāmagge panā”tiādi āraddhaṃ. Idha pana uparipāliyaṃyeva brahmavihārānaṃ āgatattā taṃ nayaṃ paṭikkhipitvā parisuddhanīlādivaṇṇakasiṇavaseneva subhavamokkha anuññāto.

443. Parikamma pathaviyāpīti akatāya vā katāya vā daḷhamāṇḍalādisaṅkhātapaṭikamma pathaviyāpi. Uggahanimittādīnaṃ pathavīkasiṇanti nāmaṃ nissite nissayavohārasena vuttanti daṭṭhabbaṃ, yathā “mañcā ukkuṭṭhiṃ karontī”ti.

Sīlānīti pātimokkhasaṃvarādīni cattāri sīlāni. Sodhetvāti anāpajjanena āpannavuṭṭhāpanena kilesehi appaṭipīlanena ca visodhetvā. Tividhañhi sīlassa visodhanaṃ nāma - anāpajjanaṃ āpannavuṭṭhāpanaṃ kilesehi ca appaṭipīlananti. Kammatthānabhāvanam paribundheti uparodheti pavattituṃ na detīti palibodho rakārassa lakāraṃ katvā, paribandhoti attho. Upacchinditvāti samāpannena saṅgāhaṇena vā uparundhitvā, apalibodham katvāti attho. Kalyāṇamittaṃ upasaṅkamitvāti -

“Piyo garu bhāvanīyo, vattā ca vacanakkhama;
Gambhīrañca kathaṃ kattā, no caṭṭhāne niyojako”ti. -

Evamādiḡṇasamannāgataṃ ekantahitesiṃ vuddhipakkhe ṭhitam kalyāṇamittaṃ upasaṅkamitvā.

Ananurūpaṃ viharanti aṭṭhārasannaṃ dosānaṃ aññatarena samannāgataṃ. Vuttañhetam aṭṭhakathāsu -

“Mahāvāsaṃ navāvāsaṃ, jarāvāsañca panthaniṃ;

adhivacanaṃ. Ito ca etto ca vividhākārena soṇasiṅgālādīhi khāyitaṃ vikkhāyitaṃ, vikkhāyitameva vikkhāyitakaṃ, paṭikūlattā vā kucchitaṃ vikkhāyitanti vikkhāyitakaṃ, tathārūpassa chavasarīrassetaṃ adhivacanaṃ.

Vividhā khittaṃ vikkhittaṃ, vikkhittameva vikkhittakaṃ, paṭikūlattā vā kucchitaṃ vikkhittanti vikkhittakaṃ, aññaena hatthaṃ, aññaena pādaṃ, aññaena sīsanti evaṃ tato tato vikkhittassa chavasarīrassetaṃ adhivacanaṃ. Hatañca taṃ purimanayeneva vikkhittakañcāti hatavikkhittakaṃ, kākapadākārena aṅgapaccaṅgesu satthena hanitvā vuttanayeneva vikkhittassa chavasarīrassetaṃ adhivacanaṃ. Lohitaṃ kirati vikkhipati ito cito ca paggharatīti lohitaṃ, paggharitalohitamakkhittassa chavasarīrassetaṃ adhivacanaṃ. Puḷavā vuccanti kimayo, puḷave kiratīti puḷavakaṃ, kimiparipuṇṇassa chavasarīrassetaṃ adhivacanaṃ. Aṭṭhiyeva aṭṭhikaṃ, paṭikūlattā vā kucchitaṃ aṭṭhīti aṭṭhikaṃ, aṭṭhisañkhalikāyapi ekaṭṭhikassapi etaṃ adhivacanaṃ. Imesu dasasu asubhesu paṭhamajjhānameva uppajjati, na dutiyādīni. Tenāha - idha “paṭhamajjhānasahagatā saññā”ti. Tathā hi aparisaṇṭhitajalāya sīghasotāya nadiyā arittabaleneva nāvā tiṭṭhati, vinā arittena na sakkā ṭhapetuṃ. Evamevaṃ dubbalattā ārammaṇassa vitakkabaleneva cittaṃ ekaggaṃ hutvā tiṭṭhati, vinā vitakkena na sakkā ṭhapetuṃ. Tasmā paṭhamajjhānamevettha hoti, na dutiyādīni. Ārammaṇassa dubbalatā cettha paṭikūlabhāvena cittaṃ ṭhapetuṃ asamattatā.

“Rukkho mato, lohaṃ mata”ntiādīsu yaṃ khandhappabandhaṃ upādāya rukkhādisamaññā, tasmim̐ anupacchinnepi allatādivigamaṇaṃ nissāya matavohāro sammutimaraṇaṃ. Saṅkhārānaṃ khaṇabhaṅgasāṅkhātāṃ khaṇikamaraṇaṃ. Samucchedamaraṇanti arahato santānassa sabbaso ucchedabhūtaṃ maraṇaṃ. Vipassanābhāvanāvasena cetāṃ vuttaṃ. Maraṇānussatibhāvanāyaṃ pana tividhampetaṃ nādhippetāṃ asaṃvegavatthuto anupaṭṭhahanato abāhullato ca. Maraṇānussatiyañhi ekena bhavena paricchinnaṃ jīvitindriyappabandhassa vicchedo maraṇanti adhippeto saṃvegavatthuto upaṭṭhahanato bāhullato ca. Idāni imameva maraṇaṃ sandhāya vikappantaraṃ dassento, “heṭṭhā vuttalakkaṇā vā”tiādīmāha.

Asitapītādhedeti asitapītakhāyitasāyitappabhede, asitabbakhāditabbasāyitabbavibhāgeti attho kālabhedavacanicchāya abhāvato yathā “duddha”nti. Kabaḷaṃ karīyatīti kabaḷikāro, āharīyatīti āhāro, kabaḷikāro ca so āhāro cāti kabaḷikārāhāro. Vatthuvasena cetāṃ vuttaṃ. Savatthuko eva hi āhāro idha kammaṭṭhānabhāvena adhippeto. Ojālakkaṇo pana āhāro ojaṭṭhamakaṃ rūpaṃ āharatīti āhāroti vuccati. So idha nādhippeto paṭikūlākāraggaṇassa asambhavato. Nava paṭikūlānīti gamanapariyesanaparibhogāsayanidānaaparipakkaparipakkaphalanissandappaṭikūlav asena nava paṭikūlāni. Samakkhanappaṭikūlaṃ pana paribhogādīsu labbhamānattā idha visuṃ na gahitaṃ, aññathā tena saddhiṃ “dasa paṭikūlānī”ti vattabbaṃ. Visuddhimagge pana samakkhanaṃ paribhogādīsu labbhamānampi nissandavasena visesato paṭikūlanti visuṃ gahetvā dasahākārehi paṭikūlatā vuttā.

Uppajjanakasaññanti paṭikūlākāraggaṇavasena uppajjanakasaññaṃ. Saññāsaddo cāyaṃ “rūpasaññā saddasaññā”tiādīsu sañjānanalakkaṇe dhamme āgato, “aniccasaññā dukkhasaññā”tiādīsu vipassanāya āgato, “uddhumātakasaññāti vā sopākarūpasaññāti vā ime dhammā ekaṭṭhā, udāhu nānaṭṭhā”tiādīsu samathe āgato. Idha pana samathassa parikamme daṭṭhabbo. Āhārehi paṭikūlākāraggaṇaṃ, tappabhāvitāṃ vā upacārajjhānaṃ idha “āhāre paṭikūlasaññā”ti adhippetāṃ.

Ukkaṇṭhitasaññanti nibbindanākārena uppajjanakasaññaṃ. Aniccasaññanti ettha aniccaṃ khandhapañcakaṃ uppādavayaññathattabhāvato, hutvā abhāvato vā, tasmim̐ anicce khandhapañcake aniccanti uppajjamānā aniccalakkhaṇapariggāhikā saññā aniccasaññā. Tenāha - “pañcannaṃ upādānakkhandhāna”ntiādi. Tattha udayo nibbatilakkhaṇaṃ, vayo vipariṇāmalakkhaṇaṃ, aññathattaṃ jarā.

Udayabbayaññathattaggahaṇena aniccalakkhaṇaṃ dasseti.

Uppādavayaññathattabhāvato hi khandhapañcakaṃ aniccanti vuccati. Yassa ca sabhāvena khandhapañcakaṃ aniccanti vuccati, taṃ aniccalakkhaṇaṃ. Tena hi taṃ aniccanti lakkhīyati, aniccalakkhaṇaṃca udayabbayaṇaṃ amanasikārā santatiyā paṭicchannattā na upaṭṭhāti, udayabbayaṃ pana pariggahetvā santatiyā vikopitāya aniccalakkhaṇaṃ yāthāvasarasato upaṭṭhāti. Na hi sammadeva udayabbayaṃ sallakkhentassa pubbāpariyena pavattamānānaṃ dhammānaṃ aññoññabhāvaṃ sallakkhaṇena santatiyā ugghāṭitāya dhammā sambandhabhāvena upaṭṭhahanti, atha kho ayosalākā viya asambandhabhāvenāti suṭṭhutamaṃ aniccalakkhaṇaṃ pākaṭaṃ hoti.

“Yadaniccaṃ, taṃ dukkha”nti vacanato tadeva khandhapañcakaṃ abhiṇhappaṭipīlanato dukkhaṃ, abhiṇhappaṭipīlanākāro pana dukkhalakkhaṇaṃ. Tenevāha - “anicce khandhapañcake...pe... saññaṃ bhāveti”ti. Tattha paṭipīlanaṃ nāma yathāpariggahitaṃ udayavayavasena saṅkhārānaṃ niraṇṭaraṃ paṭipīliyamānatā vibādhiyamānatā. Dukkhalakkhaṇaṃca abhiṇhasamapaṭipīlanassa amanasikārā iriyāpathehi paṭicchannattā na upaṭṭhāti, abhiṇhasamapaṭipīlanaṃ pana manasi karitvā iriyāpathe labbhamānadukkhappaṭicchādakabhāve ugghāṭite dukkhalakkhaṇaṃ yāthāvasarasato upaṭṭhāti. Tathā hi iriyāpathehi paṭicchannattā dukkhalakkhaṇaṃ na upaṭṭhāti, te ca iriyāpathā abhiṇhasamapaṭipīlanāmanasikārena paṭicchādakā jātā. Ekasmiñhi iriyāpathe uppannassa dukkhassa vinodakaṃ iriyāpathantaraṃ tassa paṭicchādakaṃ viya hoti, evaṃ sesāpi. Iriyāpathānaṃ pana taṃtaṃdukkhapatitākārabhāve yāthāvato ñāte tesaṃ dukkhappaṭicchādakabhāvo ugghāṭito nāma hoti saṅkhārānaṃ niraṇṭaraṃ dukkhābhitunnatāya pākaṭabhāvato. Tasmā abhiṇhasamapaṭipīlanaṃ manasi karitvā iriyāpathe labbhamānadukkhappaṭicchādakabhāve ugghāṭite dukkhalakkhaṇaṃ yāthāvasarasato upaṭṭhāti.

“Yaṃ dukkhaṃ, tadanattā”ti vacanato tadeva khandhapañcakaṃ avasavattanato anattā, avasavattanākāro pana anattalakkhaṇaṃ. Tenāha - “paṭipīlanatṭhenā”tiādi. Anattalakkhaṇaṃca nānādhātuvinibbhogassa amanasikārā ghanena paṭicchannattā na upaṭṭhāti, nānādhātuyo pana vinibbhujitvā “aññā pathaviḍhātu, aññā āpodhātū”tiādinā, “añño phasso, aññā vedanā”tiādinā ca viṣuṃ viṣuṃ katvā ghanavinibbhoge kate samūhaghane kiccārammaṇaghane ca bhedite anattalakkhaṇaṃ yāthāvasarasato upaṭṭhāti. Yā hesā aññamaññūpatthambhesu samuditesu rūpārūpadhammesu ekattābhinivesavasena aparimadditasāṅkhārehi mamāyamānā samūhaghanatā, tathā tesaṃ tesaṃ dhammānaṃ kiccabhedassa satipi paṇiniyatabhāve ekato gayhamānā kiccaghanatā, tathā sārammaṇadhammānaṃ satipi ārammaṇakaraṇabhede ekato gayhamānā ārammaṇaghanatā. Sā catūsu dhātūsu ñāṇena vinibbhujitvā dissamānāsu hatthena parimaddiyamāno pheṇapiṇḍo viya vilīnaṃ āgacchati, yathāpaccayaṃ pavattamānā suññā ete dhammamattāti avasavattanākārasāṅkhātānaṃ anattalakkhaṇaṃ pākaṭataraṃ hoti.

Aparaaccharāsaṅghātavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΡΟΧΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Tīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Υποσχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Υποσχόλια. 4. Η συλλογή των αριθμημένων ομιλιών - Υποσχόλια. 01. Υποσχόλια για το βιβλίο του ενός. 18. Σχόλια για το άλλο κεφάλαιο για το δαχτυλοχτύπημα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org